

SLOVANSKÝ OBZOR

č. 1-2/2024

roč. 4

ISSN 2729-9570

Informačný spravodajca Matice slovenskej pre slovanský svet a slovenské zahraničie

MIESTNY ODBOR MATICE
SLOVENSKEJ V RIJEKE MÁ
TRIDSAŤ ROKOV

160 ROKOV MATICE SLOVINSKEJ

SILNÉ DOLNOZEMSKÉ PUTO

ROZHOVOR S PREDSEDOM
MATICE SLOVINSKEJ

SLOVANSKÁ RODINA A DNEŠOK

PAVOL JOZEF ŠAFÁRIK

Editoriál

Chráňme si kultúrne a duchovné hodnoty 3

Prehľad zo slovanského sveta

160 rokov Matice slovinskej 4

Silné dolnozemske puto 10

Významná osobnosť všeslovanskej spolupráce. Spomienkové podujatie na Michala Eliáša 12

Slovinský veľvyslanec na Slovensku navštívil Maticu slovenskú 14

Unikátny projekt slovensko-slovinských dejín 15

Miestny odbor Matice slovenskej v Rijeke má tridsať rokov 17

Slovinský národný výstup na Babiu horu mal aj slovanský odkaz 19

Dejiny

Matica slovinská (stručné dejiny) 20

Slovanská rodina a dnešok, 2. časť 23

Rozhovor

Rozhovor s predsedom Matice slovinskej Alešom Gabričom 28

Velikáni slovanstva

Pavol Jozef Šafárik (1795 – 1861) 30

Rastislav Surový vo večnosti. Rozlúčka s bývalým predsedom Matice slovenskej v Juhoslávii 33

Knižnica slovanského sveta

Slovenské pohľady, 2024, č. 7-8. Slovensko-srbská maticná spolupráca prináša ďalšie plody 35

Pripomínáme si

36

Šéfredaktor: PhDr. Pavol Madura

Redakčná rada: PhDr. Erik Germuška, PhD., JUDr. Marián Gešper, PhD. (predseda rady), ThLic. Mgr. Viliam Komora, PhD., Ing. Katarína Koňariková, PhD., PhDr. Pavol Madura, doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc., PhDr. Lukáš Perný, PhD., Mgr. Peter Schvantner

Sídlo redakcie: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

e-mail: pavol.madura@matica.sk

Jazyková redakcia: PhDr. Pavol Madura, PaedDr. Eva Čulenová, PhD.

Grafická úprava: PaedDr. Eva Čulenová, PhD., Signis – vydavateľstvo

Časopis vychádza v slovenskom, anglickom, srbskom a ruskom vydaní. Do anglického jazyka preložil Mgr. Peter Schvantner, do srbského jazyka preložila Mgr. art. Milina Sklabinski, PhD., do ruského jazyka preložila Mgr. Viktória Viktorovna Nadolska.

Na obálke: Predstavitelia slovanských matíc v Lubľane 2. februára 2024. Prvý rad zľava: predseda Matice chorvátskej Miro Gavran, vedecký tajomník Matice slovenskej Pavol Madura, predseda Matice slovinskej Aleš Gabrič, tajomníčka Matice slovinskej Ignacija Fridl Jarc, predseda Matice srbskej Dragan Stanić. Vrchný rad zľava: vedecký pracovník Matice slovenskej Lukáš Perný, tajomník Matice slovenskej Peter Schvantner, predseda Matice slovenskej Marián Gešper, predseda Matice čiernohorskej Ivan Jovović, zástupca Matice chorvátskej, generálny tajomník Matice čiernohorskej Ivan Ivanović. Foto: Matica slovenská

Redakcia si vyžaduje krátenie príspevkov. Za správnosť údajov v jednotlivých príspevkoch zodpovedajú autori.

Vydala © Matica slovenská 2024

www.matica.sk

Vytlačila Neografia, a. s.

Chráňme si kultúrne a duchovné hodnoty

Katarína Koňariková, riaditeľka Krajského múzea Matice slovenskej

Milí čitatelia,

dostalo sa mi cti predstaviť vám najnovšie číslo, ktoré je zamerané na dôležité výročia, udalosti a osobnosti zo Slovanského sveta. Naša redakcia sa v tomto čísle rozhodla venovať témam, ktoré spájajú našu bohatú slovanskú kultúru a históriu s modernými výzvami, ktoré pred nami stoja.

S veľkým potešením vám prinášame prehľad významných momentov a projektov, ktoré sa dotýkajú slovanských matíc a ich vzájomných vzťahov. Pred 160 rokmi vznikla Matica slovinská v Lubľane, a to iba s rozdielom niekoľkých mesiacov ako Matica slovenská v Martine, čomu sa budeme venovať v tomto čísle Slovanského obzoru. Zameriame sa aj na udržiavanie silného slovenského dolnozemskeho putá, ktoré nás spája cez kultúru, tradície a národné povedomie. Prípomíname si významné osobnosti a medzi nimi aj Dr. Michala Eliáša, ktorého prínos k vedeckej a kultúrnej spolupráci slovanských matíc zanechal výraznú stopu.

K tomu pridávame rozhovor s predsedom Matice slovenskej pánom Alešom Gabričom, ktorý nám priblíži súčasný stav slovinskej kultúry a našich spoločných snáh o zachovanie slovanského dedičstva. V Matici slovenskej plánujeme uskutočniť niekoľko zásadných projektov, medzi nimi aj projekt paralelných slovensko-slovinských dejín, ktorý vyjadruje našu spoločnú históriu a kultúrne dedičstvo. Nezabúdame ani na Maticu slovenskú v Rijeke, ktorá už tridsať rokov vnáša

svetlo do slovenskej kultúrnej sféry v zahraničí. V tejto súvislosti sa opäť obraciame k našim velikánom. Pavol Jozef Šafárik a Rastislav Surový sú dvomi osobnosťami, ktoré svojím životom a dielom navždy ovplyvnili osud našich národov. Ich odkaz je nesmierne dôležitý, a preto naň nezabúdame ani v tomto čísle. Rovnako by som rada vyzdvihla pokračovanie nášho seriálu o slovanskej rodine, ktorý sa tentokrát venuje výzvam súčasnej doby a ich vplyvu na našu identitu a hodnoty. V tejto časti sa zamýšľame nad tým, akým spôsobom môžeme zachovať náš duchovný a kultúrny odkaz aj v dobe globalizácie a technologických zmien.

Drahí čitatelia, Slovanský obzor je tu pre vás ako priestor pre vzájomný dialóg, spoluprácu a šírenie našich spoločných hodnôt. Sme presvedčení, že naše poslanie – šíriť tradičné konzervatívne hodnoty, podporovať kresťanstvo, vlastenectvo a cyrilo-metodskú tradíciu – je dnes viac aktuálne ako kedykoľvek predtým. A práve tento časopis je nástrojom, ako sa spoločne usilovať o zachovanie našej slovanskej identity a kultúry.

Veríme, že každý článok, rozhovor a príspevok v tomto čísle prispeje k tomu, aby sme sa ešte viac priblížili k spoločným cieľom – ochrane našich kultúrnych a duchovných hodnôt v tejto rýchlo sa meniacej dobe. Ďakujeme, že ste s nami na tejto ceste. Tešíme sa na vaše reakcie, nápady a príspevky, ktoré nás budú inšpirovať k ďalšiemu rozvoju nášho časopisu.

Spoločná večera slovinských maticiarov s delegátmi matic slovanských národov. Foto: Martin Hajník

160 rokov Matice slovinskej

Lukáš Perný, Matica slovenská, Slovensko

V budove Slovenskej Matice (čo je originálny názov Matice slovinskej) sa 2. februára 2024 v Lubláne konala slávnostná akadémia k 160. výročiu Matice slovinskej za prítomnosti a pod záštitou slovinskej prezidentky Nataše Pirc Musar, predsedu Matice slovinskej Aleša Gabriča, predsedu Matice slovinskej (MS) Mariána Gešpera, predsedu Matice srbskej Dragana Stanića, predsedu Matice chorvátskej Mira Gavrana, predsedu Matice čierohorskej Ivana Jovovića, ale aj za účasti významných spisovateľov a kultúrnych dejateľov Slovinška ako spisovateľa Dušan Jelinčič či bývalého predsedu Matice slovinskej akademika Milčeka Komelja.

Podujatia sa zúčastnil aj zástupca slovenského veľvyslanca v Slovinsku Peter Bak. Slovenskú delegáciu okrem predsedu MS tvorili tajomník MS Peter Schvantner, vedecký tajomník MS a predseda Slovanského odboru MS Pavol Madura, riaditeľ Členského ústredia MS Martin Hajník, predseda Kulturologicko-filozofického odboru MS, podpredseda Spolku slovanských spisovateľov a predseda Spoločnosti Ladislava Novomeského Lukáš Perný a zástupca riaditeľa tlačiarne Neografia Štefan Topľanský.

Prezidentka Nataša Pirc Musar, ktorá prevzala zároveň aj čestnú záštitu nad slávnosťou, vo svojom príhovore okrem iného pripomenula uvedomelých jednotlivcov, ktorí svojou prácou a často aj dobrovoľnými príspevkami umožnili existenciu a nerušené fungovanie tejto významnej inštitúcie. Predseda Matice slovinskej Aleš Gabrič sa vo svojom príhovore obzrel za históriou Matice slovinskej a vyzdvihol jej snahu o založenie Lublánskej univerzity a SAZU (Slovinskej

akadémie vied a umení). Matica slovenská v Martine zaštitená Mariánom Gešperom na podujatí ocenila Maticu slovinskú pri jej mimoriadnom jubileu a odovzdal Alešovi Gabričovi vzácne faksimilie z Archívu Matice slovinskej v Martine, ale aj Zlatú cenu Matice slovinskej. Spisovateľ Dušan Jelinčič vystúpil s príhovorom k 160. výročiu Matice pod názvom Cesta do konca noci alebo Najtemnejšia hodina je tesne pred svitaním. Hudobnú časť, ktorá bola uvedená hymnou Slovinška z pera „slovinského Štúra“ France Prešerena, zabezpečili tenorista Žiga Čopi, klaviristka Beáta Ilona Bercza, sopranistka Talita Sofija Komelj a sestry Patricija a Klára Avšič. Na udalosti boli prítomné aj slovinské médiá, a to vrátane štátnej televízie, ktoré pripravili niekoľko reportáží. Výrazne zarezonovala aj prítomnosť slovinskej prezidentky. V závere podujatia bolo prezentované prehlásenie určené najmä európskym inštitúciám orientované na ochranu jazykov, tradícií a kultúrnych identít v dobe globalizácie. Vo večerných hodinách sa konala druhá, literárno-hudobná časť podujatia, kde vystúpili poprední slovinskí literáti Miljana Cunta, Uroš Zapan či Brane Senegačnik. Hudobný program zabezpečili Amadej Lah, Meira Smailovič, Tara Bregant a Mate Bešek.

Predseda MS Marián Gešper vo svojom príhovore pripomenul významné historické a kultúrne súvislosti medzi Slovenskom a Slovinskom, ktorými sú názvom rovnaké matice oslavujúce 160. výročie iba s rozdielom niekoľkých mesiacov, podobné štátne vlajky a spoločná cyrilo-metodská tradícia. Nesmieme zabudnúť ani na dávne spoločné

korene v Samovej ríši z roku 623, v ktorej sa združili predkovia Slovákov, Slovincov, Moravanov, Čechov a Lužických Srbov. Minulý rok to bolo 1400 rokov od vzniku tohto predštatného útvaru západných Slovanov. Pri oficiálnych diskusiách sa zdôraznil aj vplyv Slovákov Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika na zakladateľov Matice slovinskej či mnohé ďalšie spoločné historické súvislosti. „Archív MS prezradil, že máme bohatú korešpondenciu, výmenu kníh a mnohých iných vedeckých súvislostí už od 19. storočia. Vytvorili sme faksimile, ktoré odovzdám. Prajem počtom malému, ale duchom veľkému slovinskému národu pod Alpami veľa úspechov v hospodárskych, ekonomických aj politických súvislostiach. Prajem Slovenskej Matici v Lubláne, aby naďalej strážila svoj národ, pretože dobre vieme, že žijeme v nepokojnej Európe, v nepokojnom svete a udržanie našej štátnosti a kultúry je rovnako zložitá ako jej vybojovanie v 19. alebo 20. storočí,“ uviedol Gešper, ktorý vzápätí odovzdal Alešovi Gabričovi Zlatú medailu Matice slovinskej s vyobrazením Karola Kuzmányho a Štefana Moysesu, a symbolicky si podal ruku aj s prezidentkou Slovinska Natašou Pirc Musar.

Matica slovinská aktívne spolupracuje so zahraničnými maticami jednak pravidelným organizovaním Kongresov matíc a inštitúcií slovanských národov (minulý rok sa konal v poradí piaty, a to pri príležitosti 160. výročia Matice slovinskej v Martine, aj s prítomnosťou Matice slovinskej v Lubláne), a jednak publikovaním zborníkov z Kongresov a časopisu Slovanický obzor, ktorý vychádza aj v rôznych jazykových mutáciách. V rámci podujatia bola tiež nadviazaná kultúrna výmena medzi slovinskými spisovateľmi a matičným časopisom Slovenské pohľady. Podrobnejšiu reportáž z podujatia pripravuje Matica slovinská.

Matica slovinská v minulosti a dnes, osobnosti slovinskej kultúry

Matica slovinská je druhá najstaršia inštitúcia v Slovinsku. Založili ju 4. februára 1864 ako inštitúciu pre vedecký a kultúrny pokrok Slovincov. Matica slovinská vznikla na návrh viacerých slovinských vlasteneckých spolkov a jednotlivcov z Mariboru, ktorí naliehali na založenie inštitúcie vydávajúcej pokročilú odbornú literatúru v slovinčine, podporovala rozširovanie kultúry medzi Slovincami a rozvíjanie vedeckej terminológie v slovinčine. Konzorcium bolo založené so súkromným kapitálom, ako aj s kapitálom vojvodstva Kraňsko a niekoľkými kultúrnymi združeniami. Významnou finanč-

Pohľad na historickú Lublánu z hradného kopca.
Foto: Martin Hajník

nou čiastkou prispel aj rakúsky cisár František Jozef I. Vrchol dosiahla začiatkom 20. storočia. V tom čase fungovala ako bežné vydavateľstvo na voľnom trhu a súčasne plnila aj úlohu akadémie vied, pestovala vysokú kultúru a udržiavala úzke kontakty s Juhoslovenskou akadémiou vied a umení v Záhrebe, so Srbskou akadémiou vied a umení v Belehrade, ako aj s podobnými inštitúciami v zahraničí.

Počas prvej svetovej vojny spolok zatvorili a jeho majetok skonfiškovali rakúsko-uhorské úrady. Počas Juhoslovenského kráľovstva rozšírila svoju vydavateľskú činnosť a v roku 1938 bola jedným zo spoluzakladateľov Slovinskej akadémie vied a umení. Počas talianskej okupácie vedenie Matice spolupracovalo s Frontom oslobodenia slovinského ľudu. V roku 1944 ju nacistické nemecké úrady zatvorili. Koncom roka 1945 orgány novoutvorenej Slovinskej ľudovej republiky v rámci Juhoslovenskej federatívnej ľudovej republiky umožnili jej obnovenie. Aj keď väčšinu jej majetku štát znárodnil, umožnil však pokračovať v činnosti a neskôr jej pridelil značné dotácie. K opätovnému oživeniu činnosti inštitúcie došlo aj v osemdesiatych rokoch, keď začala systematicky vydávať preklady významných západných filozofov a politických teoretikov.

Predsedom Matice slovinskej je Dr. Aleš Gabrič, podpredsedami sú akad. prof. Dr. Alojz Kralj a prof. Dr. Vesna Mikoličová. Tajomníčkou Matice slovinskej je Dr. Ignacija Fridlová Jarcová. Zaujímavosťou je, že Matica slovinská sa po slovinsky nazýva Slovenska matica. Taktiež Slovinci sa nazývajú Slovenci, ženy Slovenky a rovnako napríklad ich hory sú Slovenske gory. Dokonca Slovinská akadémia vied a umení sa nazýva Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Matica slovinská má niekoľko pilierov, lenže málo zamestnancov. Na rozdiel od slovenskej nemá miestne odbory. Piliere alebo sekcie sú historický, prírodovedný a inžiniersky, pre slovinský jazyk, filozofický, vydavateľský. Jej nasadenie v prospech slovinskej kultúry je však príkladné a treba povedať, že na rozdiel od útokov minulých rokov na Maticu slovinskú v Martine požívajú slovinskí matičiari vo verejnosti a vedeckej obci i medzi spisovateľmi úctu.

Osobnosti súčasnej Matice

Predseda Matice slovinskej **Dr. Aleš Gabrič** je historik, ktorý skúma najnovšie kultúrne a politické dejiny Slovinska.

Sídelná budova Matice slovinskej. Foto: Matica slovinská

Je zamestnaný v Inštitúte najnovších dejín v Ľubľane. Je autorom viacerých historických prác a početných vedeckých a odborných príspevkov, najmä o dejinách Slovincov v 20. storočí, vrátane niekoľkých článkov o dejinách slovinskej vlasti. Do činnosti Matice slovinskej sa zapájal účasťou na ňou organizovaných sympóziách a uverejňovaním príspevkov v jej publikáciách. Vzhľadom na tému svojho výskumu sa významnou mierou podieľal na príprave kompilácie Slovenska matica – 150 rokov práce pre slovinskú kultúru. V Slovenskej matici je členom predstavenstva a viacerých jeho sekcií, uvádza oficiálna stránka.

Tajomníčkou Matice slovinskej je **Dr. Ignacija Fridl Jarc**, ktorá je zároveň významnou filozofkou. Ignacija Fridl Jarc ukončila

štúdium komparatistiky a filozofie na Filozofickej fakulte v Ľubľane. Publikovala viac ako tristo recenzií, poznámok a štúdií o súčasnej slovinskej a svetovej dráme, próze a divadle. V roku 2000 získala cenu Stritar pre mladého kritika za kritickú prácu. Bola súčasťou mnohých odborných porôt. V roku 2006 získala doktorát z Platónovej teórie pravdy z pohľadu krásy a umenia. Jej odborná bibliografia obsahuje rozsiahle články o Platónovej filozofii a estetike svetla v antickej filozofii, ako aj monografiu *Jazyk vo filozofii starých Grékov* (2001). Ako prekladateľka zo starej gréčtiny sa podieľala na slovinskom vydaní *Fragmentov predsokratovcov*. Počas svojej profesionálnej kariéry pôsobila ako samostatná pracovníčka v oblasti kultúry, asistentka na katedre filozofie, vedúca edičného a dizajnérskeho programu a zástupkyňa riaditeľa. 1. mája 2018 sa stala tajomníčkou-redaktorkou Matice slovinskej. V marci 2020 dočasne pozastavila túto funkciu a prevzala funkciu štátnej tajomníčky na ministerstve kultúry. Po skončení svojho mandátu sa od 1. septembra 2022 vrátila do funkcie tajomníčky-redaktorky Matice slovinskej. Má dokonca stránku na slovinskej Wikipédii.

Dr. Vesna Mikolič v roku 1989 vyštudovala slovinský jazyk a literatúru a taliansky jazyk a literatúru na Filozofickej fakulte Univerzity v Ľubľane v Slovinsku. V roku 2001 získala magisterský titul v odbore slovinský jazyk a štylistika (kurz sociolingvistiky) a v roku 2004 získala s doktorandskou dizertačnou prácou *Jazyk ako odraz etnického povedomia v etnicky zmiešanej oblasti Slovinskej Istrie* doktorát z lingvistiky na Filozofickej fakulte Univerzity v Ľubľane v Slovinsku. Na plný úväzok je zamestnaná vo Vedecko-výskumnom centre Koper (ZRS Koper), kde vedie Ústav jazykovedy. Je členkou Vedeckej rady a Volebnej komisie ZRS Koper a Redakčnej rady vydavateľstva Annales ZRS.

Na podujatí vystúpili aj osobnosti súčasnej slovinskej literatúry, ako básnik, profesor **Brane Senegačnik**, esejista, klasický filológ a prekladateľ. V roku 1994 Senegačnik

Prezidentka Slovenskej republiky Nataša Pirc Musar.
Foto: Matica slovinská

absolvoval klasickú filológiu na Filozofickej fakulte v Ľubľane, kde v roku 1995 získal aj miesto, doktorát a kvalifikáciu ako asistent predstavenstva. Preložil Sofoklovu hru a publikoval niekoľko esejí. Senegačnikova poézia je jedinečnou syntézou sofistikovanej estetiky, melodických veršov a vyznávania existencie. Zbierkou básní v tradičných formách, najmä sonet *Na temnom prahu upa* (1996) vyjadroval základné existenciálne a náboženské cítenie s vycizelovanou poetikou a niekedy aj klasicky jednoduchým štýlom. Dostal cenu Sovret (2012), cenu Prešerenovej nadácie (2021) a 1. júna 2023 bol zvolený za mimoriadneho člena SAZU v kategórii umenie.

Uroš Župan je slovinský básnik a prekladateľ. Vydal množstvo básnických zbierok

a jeho poézia bola preložená aj do nemčiny, poľštiny, češtiny, slovenčiny, angličtiny, srbčiny a chorvátčiny. Župan sa narodil v Trbovlje v roku 1963, kde žil, pokým nešiel študovať komparatívnu literatúru a sociológiu kultúry na Univerzitu v Ľubľane. Pracuje ako prekladateľ z angličtiny, chorvátčiny a srbčiny do slovinsčiny. Do slovinsčiny preložil diela Yehudu Amichaia a Johna Ashberyho. V roku 1996 získal Cenu Prešerenovej nadácie za básnickú zbierku *Odpiranje delte* (*Otváranie delty*) a v roku 2000 Cenu Jenka za básnickú zbierku *Drevo in vrabec* (*Strom a vrabec*).

Miljana Cunta je slovinská spisovateľka, redaktorka a publicistka. Miljana Cunta vyštudovala komparatívnu literatúru a literárnu teóriu, ako aj angličtinu v Ľubľane, kde žije od roku 1995. V rokoch 2005 až 2009 režírovala literárny festival *Vilenica* a v roku 2010 literárny festival *Fabula*. Podieľala sa aj na projekte EÚ *Živa coprnija* (*Živá mágia*), ktorý sa snaží oživiť kultúrne dedičstvo regiónov Pohorje a Istria prostredníctvom príbehov a integrovať ich do existujúceho turistického programu. Pravidelne publikuje články v slovinskom denníku *Delo*.

Exkurz do slovinskej kultúry a osobností Matice slovinskej

Počas cesty do Slovinska som sa zaujímal aj o historické, ale aj súčasné osobnosti rôznych politických razení Matice slovinskej. Začnem hneď človekom, ktorý poznal Kollára a Šafárika. **Davorin Trstenjak** (8. novembra 1817 – 2. februára 1890) bol slovinský spisovateľ, historik a rímskokatolícky kňaz. Študoval na lýceu v Maribore a neskôr v Grazi, kde sa stal prívržencom ilýrskeho hnutia, romantického národného kultúrneho hnutia, ktoré sa šírilo zo susedného Chorvátska a presadzovalo kultúrne a jazykové zjednotenie južných Slovanov. Trstenjak úzko spolupracoval so slovinsko-chorvátskym básnikom a etnológom Stankom Vrazom. Trstenjak

Tajomníčka Matice slovenskej Ignacija Fridl Jarc bola moderátorkou slávnostnej akadémie. Foto: Matica slovenská

bol ovplyvnený teóriami Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika, dvoch vplyvných slovenských filológov, ktorí hlásali panslovanské ideály, napísal niekoľko historických kníh, v ktorých tvrdil, že Slovania boli najstarším národom v Európe (ide o predchodcu tzv. Venetická teória). Ďalej sa dozvedáme, že Trstenjak bol aj spisovateľ a básnik. Písal typicky romantickým spôsobom podľa vzoru France Prešerena a Josipiny Turnograjskej. V roku 1863 patril medzi spoluzakladateľov prestížneho vydavateľstva a vedeckej spoločnosti Matice slovenskej.

Franc Miklošič (20. novembra 1813 Radomeršcak – 7. marca 1891 Viedeň) bol štajerský a rakúsky lingvista a filológ zaoberajúci sa slovanskými jazykmi, politikom slovenskej národnosti, počas revolučného roku 1848 poslancom rakúskeho Ríšskeho snemu. V roku 1852 vydal štúdiu *Vergleichende Lautlehre der slavischen Sprachen*, ktorú pochvalne hodnotili František Palacký a Pavol Jozef Šafárik. Počas revolučného roku 1848 sa výrazne zapojil do politického diania. V roku 1848 bol predsedom spolku Slovenija, napísal jeho prevolanie, v ktorom sa vyslovil za vznik slovinského kráľovstva v rámci Rakúska a za jazykovú rovnoprávnosť v školách aj na úradoch. Zaslúžil sa o rozvoj slovinčiny. V roku 1849 niekoľko mesiacov pomáhal s prekladom zákonníka do slovinčiny, pričom stabilizoval slovinskú právnu terminológiu.

Lovro Toman (10. august 1827 – 15. august 1870) bol slovinský romantický národno-revolučný aktivista počas revolúcie v roku 1848, významný národný priekopník, ktorý v Ľubľane na Wolfovej ulici č. 8 po prvýkrát v histórii zdvihol slovinskú trikolóru (na nemeckú vlajku vztýčenú na vrchu Ľubľanského hradu). Neskôr pomohol založiť Maticu slovenskú. Bol slovinským národným konzervatívnym politikom a členom rakúskeho parlamentu. Spolu s Janezom Bleiweisom a Etbinom Henrikom Costom bol súčasťou vedenia Staroslovenskej strany.

Fran Levstik (28. septembra 1831 – 16. novembra 1887) bol slovinský spisovateľ, politický aktivista, dramatik a kritik. Bol jedným z najvýznamnejších predstaviteľov politického hnutia Mladí Sloveni. Levstik bol prvým významným spisovateľom slovenskej epicko-románu prózy. Medzi jeho najznámejšie

diela patrí poviedka Martin Krpan From Vrh (Martin Krpan z Vrha), ktorá sa stala klasickým dielom slovenskej literatúry, a itinerár Popotovanje iz Litije do Čateža (Cesta z Litije do Čateža), ktorý je zároveň literárnym manifestom. V kriticko-esejnej práci *Napake slovenskega pisanja* odhalil svoje názory na vývoj slovinského spisovného jazyka. Levstik bol jedným z hlavných predstaviteľov Mladých Slovincov, progresívnej a radikálnej politickej skupiny podobnej mladým Čechom v českých krajinách, ktorá spochybňovala vtedajší vplyv konzervatívcov na čele s Janezom Bleiweisom v rámci Slovinského národného hnutia. Neskôr sa zblížil s panslavistickými ideálmi.

Josip Vidmar (14. októbra 1895 – 11. apríla 1992) bol významný slovinský literárny kritik, esejista a politik. V rokoch 1944 až 1946 bol predsedom Slovinskej ľudovej rady pre oslobodenie (slovinský parlament). V rokoch 1952 až 1976 bol prezidentom Slovinskej akadémie vied a umení a v rokoch 1950 až 1964 vedúcim Inštitútu literatúr akadémie. Vidmar bol prezidentom Juhoslovenskej federálnej komory národov (neskôr komory republík a provincií). Bol blízkym priateľom chorvátskeho spisovateľa Miroslava Krležu. V Slovinsku mal od polovice 50. do polovice 70. rokov veľký vplyv na kultúrnu politiku titovského režimu. Vidmar preložil diela z ruštiny, francúzštiny, taliančiny, nemčiny, češtiny, chorvátčiny a srbčiny do slovinčiny, väčšinou išlo o divadelné hry a diela dramatikov Alexeja Arbuzova, Gogoľa, Gribojedova, Krležu, Molièra, Nušiča, Puškina, Alexeja Tolstoj a ďalších.

Juš Kozak (26. júna 1892 – 29. augusta 1964), známy aj pod pseudonymom Jananov, bol slovinský spisovateľ, dramatik a redaktor. Preslávil sa najmä svojimi autobiografickými románmi, akými sú *Celica* (Celka) o jeho skúsenostiach s politickým väzňom a *Lesena žlica* (Drevenka) o živote počas 2. svetovej vojny. Počas 2. svetovej vojny spolupracoval s Frontom oslobodenia slovinského ľudu. V roku 1942 bol zatknutý fašistickými úradmi Talianmi okupovanej provincie Ľubľana. Po prímerí s Talianskom sa zapojil do partizánskeho odboja. Po vojne sa venoval písaniu. V rokoch 1946 až 1947 bol šéfredaktorom literárneho časopisu *Nový svet*. Ako redaktor Ľjubljanskeho zvonu otvoril časopis marxis-

Predseda Matice slovenskej Marián Gešper s príhovorom na slávnostnej akadémii. Foto: Matica slovenská

Účastníci slávnostnej akadémie k 160. výročiu založenia Matice slovinskej v jej sídelnej budove v Ljubljane 2. februára 2024.

Foto: Matica slovinská

tickým a komunistickým autorom, ktorí publikovali svoje články pod pseudonymami. V rokoch 1948 až 1955 pôsobil ako režisér Činoherného divadla v Ljubljane. V roku 1961 sa stal členom Slovinskej akadémie vied a umení a v roku 1963 získal Prešerenovu cenu. Zomrel v Ljubljane.

Ivo Urbančič (12. novembra 1930 – 7. augusta 2016) bol slovinský filozof. Mnohí ho považujú za jedného z otcov fenomenologickej školy v Slovinsku. Urbančič napísal niekoľko prác o dejinách filozofie v Slovinsku.

Etbin Henrik Costa (18. októbra 1832 – 28. januára 1875) bol slovinský národný konzervatívny politik a spisovateľ. Spolu s Janezom Bleiweisom a Lovrom Tomanom bol jedným z lídrov staroslovinskej politickej strany. Costa bol aktívny v mnohých slovinských kultúrnych, politických a športových združeníach. Okrem iného pôsobil ako predseda Matice slovinskej a slovinskej sekcie Sokolského hnutia.

Albin Prepeluh (22. februára 1881 – 20. novembra 1937) bol slovinský ľavicový politik, novinár, redaktor, politický teoretik a prekladateľ. Pred prvou svetovou vojnou bol popredným slovinským marxistickým revizionistickým teoretikom. Po rozpade Rakúsko-Uhorska a vyhlásení štátu Slovincov, Chorvátov a Srbov sa zamestnal v Slovinskej komisii pre sociálnu starostlivosť, kde pracoval pod dohľadom kresťansko-sociálneho mysliteľa Andreja Gosara. Bola to jediná verejná politická funkcia, ktorú kedy v živote zastával. V polovici 20. rokov sa stal aj redaktorom vo vydavateľstve Matice slovinskej, ktorú viedol jeho priateľ Dragotin

Lončar. V roku 1902 si písal s nemeckým marxistickým teoretikom Karlom Kautským o možnostiach aktivizácie roľníctva v prospech socializmu. V tom istom roku založil časopis *Naši zapiski*, v ktorom propagoval radikálny socialistický reformizmus. Časopis sa čoskoro stal hlásateľom mladých slovinských reformných sociálnych demokratov, medzi ktoré patrili Anton Dermota, Dragotin Lončar a Josip Ferfolja.

Vasilij Melik (17. január 1921 – 28. január 2009) bol slovinský historik, ktorý sa zaoberal najmä politickými dejinami slovinských krajín v 19. storočí. Najprv sa venoval hospodárskym dejinám, potom prešiel k dejinám politickým, najmä dejinám právnych a politických inštitúcií. Významná je najmä jeho štúdia o voľbách v Slovinsku v rokoch 1861 až 1918. Venoval sa aj výskumu dejín každodenného života, najmä obdobia modernizácie a industrializácie slovinského vidieka v Kraňsku a Dolnom Štajersku. V 80. rokoch spolupracoval s vydavateľstvom Matice slovinskej na kritických vydaniach spomienok významných slovinských politikov 19. storočia vrátane Ivana Hribara a Josipa Vošnjaka (Wikipedia).

Tine Hribar (narodený 28. januára 1941) je slovinský filozof a verejný intelektuál, orientujúci sa na interpretácie Heideggera, a jeho úlohou pri demokratizácii Slovinska v rokoch 1988 až 1990, známej ako *Slovinská jar*. Je manželom autorky, esejistky a politickej komentátorky Spomenky Hribarovej. Hlásia sa k politickej pravici, antiklerikalizmu. Písal do časopisov Matice slovinskej.

Oton Župančič (23. január 1878, Vinica – † 11. jún 1949 Lublana) bol slovinský básnik a dramatik, jeden zo štvorice vedúcich predstaviteľov slovinskej moderny. Jeho prvá básnická zbierka *Čaša opojnosti* (1899, *Čaša opojenia*) je poznamenaná náladami a pocitmi fin de siècle; Župančič v nej do slovinskej poézie uviedol voľný verš. V ďalšej zbierke *Čez plan* (1904, *Rovinou*) sa ozývajú tóny po novom chápaného vlastenectva, ktoré sa potom naplno rozoznali v zbierke *Samogovori* (1908, *Monológy*). Utrpenie slovinského národa za 1. svetovej vojny vyslovil v zbierke *V zarje Vidove* (1920, *Do letných úsvitov*). Po mnohoročnom odmlčaní, keď sa venoval hlavne prekladateľskej činnosti – preložil celkom 18 Shakespearových hier a radu prozaických i básnických diel z literatúry francúzskej, nemeckej, ruskej i českej – vydal po oslobodení 1945 zbierku *Zimzelen pod snegom* (1945), zhrňujúcu tvorbu z rokov okupácie a 2. svetovej vojny.

Drago Jančar (narodený 13. apríla 1948) je slovinský spisovateľ, dramatik a esejista. Jančar je jedným z najznámejších súčasných slovinských spisovateľov. V Slovinsku je známy aj svojimi politickými komentármi a občianskou angažovanosťou. Jančarove romány, eseje a poviedky boli preložené do 21 jazykov a publikované v Európe, Ázii a USA. Najpočetnejšie sú preklady do nemčiny, nasledujú české a chorvátske preklady. Jeho drámy uviedli aj viaceré zahraničné divadlá, pričom doma sú často považované za vrcholy slovinskej divadelnej sezóny. Žije a tvorí v Lublane. V rokoch 1987 až 1991 pôsobil Jančar ako prezident Slovin-

Prehliadka archívnych klenotov k dejinám Matice slovinskej.
Foto: Martin Hajník

ského centra PEN a prostredníctvom tejto úlohy tiež aktívne podporoval vznik slovinskej demokracie. Jančarova próza je ovplyvnená modernistickými vzormi. Jednou z ústredných tém jeho diel je konflikt medzi jednotlivcami a represívnymi inštitúciami, akými sú väznice, gajele, psychiatrické liečebne a vojenské kasárne. Preslávil sa lakonickým a vysoko ironickým štýlom, ktorý často využíva tragikomické zvraty.

Z dejín Matice slovinskej

Ako sme sa zmienili, ide o druhé najstaršie vydavateľstvo v Slovinsku, založené 4. februára 1864 ako inštitúcia pre vedecký a kultúrny pokrok Slovincov. Svoj vrchol inštitúcia dosiahla začiatkom 20. storočia. V tom čase fungovalo ako bežné vydavateľstvo na voľnom trhu, vydávalo knihy pre širokú verejnosť, z ktorých sa mnohé stali bestsellermi; súčasne plnila aj úlohu akadémie vied, pestovala vysokú kultúru a udržiavala úzke kontakty s významnými juhoslovanskými inštitúciami. Počas 1. svetovej vojny bol spolok zatvorený a jeho majetok skonfiškovaný rakúsko-uhorskými úradmi. Údajnou príčinou bolo vydanie knihy *Gospodin Franjo* (Pán Franjo) od slovinského autora a dôstojníka rakúsko-uhorskej armády Fran Maselja (krycie meno: Podlimbarski), ktorá bola silnou satirickou kritikou rakúsko-uhorskej okupácie Bosny a Hercegoviny.

Počas Juhoslovanského kráľovstva rozšírila svoju vydavateľskú činnosť a v roku 1938 bola jedným zo spoluzakladateľov Slovinskej akadémie vied a umení. Počas talianskej okupácie vedenie Matice spolupracovalo s Frontom oslobodenia slovinského ľudu. V roku 1944 ju nacistické nemecké úrady zatvorili. K opätovnému oživeniu činnosti inštitúcie došlo v 80. rokoch, keď začala systematicky vydávať preklady významných západných filozofov a politických teoretikov ako Heidegger, Machiavelli, Jan Patočka, Unamuno, José Ortega Gasset, Aurelius Augustinus a kompletné diela Nietzscheho.

Mnoho významných osobností pôsobilo ako redaktori a kancelári (hlavní tajomníci) inštitúcie. Najvýznamnejšími z nich boli spomenutí Fran Levstik, Josip Vidmar, Juš Kozak, France Bernik a Drago Jančar. S inštitúciou spolupracovalo niekoľko ďalších, medzi nimi filozofi Ivo Urbančič a Tine Hribar, historik Vasilij Melik a politický teoretik Albin Prepeluh.

Slávnostný príhovor predsedu Matice slovinskej Aleša Gabriča k 160. výročiu jej založenia. Foto: Matica slovinská

Zľava Rastislav Popovič, J. E. Alexander Nakić (veľvyslanec Srbskej republiky), Samuel Jovankovič (predseda Spolku Slovákov z Juhoslávie), Dragan Zurovac. Foto: Katarína Koňariková

Silné dolnozemske puto

Katarína Koňariková, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej, Slovensko

13. apríla sa konalo výročné členské zhromaždenie Spolku Slovákov z Juhoslávie, ktorého predsedom je Samuel Jovankovič. Spolok združuje krajanov presídlených z územia bývalej Juhoslávie do vtedajšieho Československa v akcii známej pod názvom Mať volá. V priebehu rokov 1945 – 1949 sa z Juhoslávie vysťahovalo približne tritisícpäťsto Slovákov a Spolok Slovákov z Juhoslávie patrí medzi dolnozemske Spolky, ktoré postupne vznikali po repatriácii krajanov z Maďarska – Spolok Slovákov z Maďarska, Rumunska – Spolok Slovákov z Rumunska a Bulharska – Spolok Slovákov z Bulharska. Aj keď sa o týchto Spolkoch málo vie, ich činnosť výrazne prispieva k zachovaniu slovenskej dolnozemskej kultúry a tradíciám na Slovensku.

Každý zo Spolkov má iný príbeh vzniku, ale všetky majú spoločné jedno – silné dolnozemske i rodinné puto. Impulzom pre zriadenie takýchto Spolkov bola kolektívna pamäť krajanov. Členov spája spoločný vysťahovalecký osud, spoločne prežitá minulosť a to sú pretrvávajúce hodnoty, zdroj ich skupinovej identity. Je pozoruhodné, ako táto identita ostáva napriek tomu, že ide už o tretiu či štvrtú generáciu repatriantov.

Ako prvý vznikol v roku 1945 práve Spolok Slovákov z Juhoslávie so sídlom v Bratislave. Cieľom bola kultúrna, spoločensko-výchovná a sociálna činnosť, ako aj starostlivosť o presídlenecov a spolupráca s príslušnými štátnymi úradmi pri reemigrácii. Spolok síce zanikol v roku 1949 z politických dôvodov, ale opäť bol obnovený v roku 1991. Jeho poslaním v súčasnosti je utužovať krajskú spolupatričnosť Slovákov, opatrovať kultúrne dedičstvo juhoslovan-

ských Slovákov, napomáhať svojbytnosti slovenskej menšiny v Juhoslávii/Srbsku a prispievať k priateľským vzťahom medzi slovenským a srbským národom, o čom svedčí aj prítomnosť veľvyslancu Srbskej republiky Aleksandra Nakića, prvého radcu Dragana Zurovca a prekladateľa Rastislava Popoviča na uvedenom zhromaždení Spolku.

Medzi vzácnymi hosťami boli i predsedovia už vyššie spomenutých spolkov dolnozemskej Slovákov – Eva Kmeťová (Spolok Slovákov z Maďarska), Rudolf Hajduk (Spolok Slovákov z Rumunska) a Katarína Koňariková, ktorá zastupovala Spolok Slovákov z Bulharska a prihovorela sa krajanom aj z pozície riaditeľky Krajanského múzea Matice slovenskej. Na rokovaní sa zúčastnil aj Ľubomír Kmeť, predseda Združenia pre genealogický výskum dolnozemskej Slovákov, ktorý informoval o genealogickom výskume dolnozemskej Slovákov, ktorý by chcel rozšíriť aj na územie Vojvodiny.

Ako sme si mohli vypočúť z úst predsedu Samuela Jovankoviča, Spolku pribudli noví členovia, mladšia generácia sa zaujíma o genealógiu a životné osudy svojich prarodičov. Spolok má za sebou úspešný rok a plánuje množstvo nových a zaujímavých aktivít, medzi ktoré patria zájazdy s národným podtónom. Výbor Spolku si uvedomuje dôležitosť modernej komunikácie, a preto v tomto smere podniká kroky. Rozširuje informačné kanály na platforme sociálnych sietí a emailovej komunikácie. Periodicky vydáva Ročenku SSJ, v ktorej sú zhrnuté všetky aktivity, stretnutia a odborné články. Členovia Spolku sú aktívni aj v účasti na prednáškach pod názvom Podvečery. Tieto prednáškové stretnutia prebiehajú okrem letných mesiacov každú tretiu stredu

v mesiaci v priestoroch Mestskej knižnice v Bratislave a zastrešuje ich Združenie spolkov dolnozemskej Slovákov. Majú dôležité postavenie v kultúrnom i odbornom pohľade a spoločenský význam pre krajanov.

Vďaka iniciatívnejmu výboru Spolku Slovákov z Juhoslávie/Srbska nezanikajú väzby medzi krajanmi, naďalej pretrvávajú silné pocity a putá spolupatričnosti, ako aj zhodné kultúrne uspošobenie.

Príhovor J. E. Alexandra Nakića na výročnom členskom zhromaždení Spolku Slovákov z Juhoslávie. Foto: Katarína Koňariková

Členovia Spolku Slovákov z Juhoslávie na výročnom členskom zhromaždení. Foto: Katarína Koňariková

Po seminári bol v priestoroch sídelnej matičnej budovy slávnostne odhalený portrét Michala Eliáša. Foto: Matica slovenská

Významná osobnosť všeslovanskej spolupráce

Spomienkové podujatie na Michala Eliáša

Viliam Komora, tajomník Matice slovenskej, Slovensko

Deväťdesiate výročie narodenia Dr. Michala Eliáša matičiari si pripomenuli koncom septembra (23. septembra 2024) v Martine vo Výborovni Matice slovenskej. PhDr. Michal Eliáš, CSc. sa narodil 19. septembra 1934 vo Velčiciach pri Zlatých Moravciach, do večnosti odišiel 2. apríla 2018 v Martine, v meste, v ktorom prežil takmer celý plodný literárny, vedecký a tvorivý život. Spomienkovým podujatím si Matica slovenská a Slovanský odbor MS pripomenuli túto výraznú a významnú matičnú osobnosť, ktorá navždy medzi nami zanechala významné dielo a pamiatku.

Michal Eliáš pôsobil ako stredoškolský a vysokoškolský pedagóg, matičný funkcionár, literárny a kultúrny historik, literárny vedec, archivár, editor a publicista, knižný autor, ako aj vizionár slovanskej spolupráce,

Priestor Výborovne MS zaplnili bývalí kolegovia a spolu pracovníci jubilanta aj jeho manželky, súčasní pracovníci Matice slovenskej, Slovenskej národnej knižnice i členovia výboru MS, predsedovia a členovia Miestnych odborov MS v Turci, ale taktiež matičiari z Lučenca či z Bratislavy. Hlavný usporiadateľ programu, moderátor a tajomník MS Dr. Viliam Komora pozdravil a poďakoval za konanie spomienky v mene starostu rodných Velčíc Ing. Štefana Eliáša, keďže si jubilanta veľmi cenia, a aj preto mu v nasledujúcich dňoch odhalia pamätnú tabuľu na rodnom dome. Moderátor tiež poďakoval PhDr. Viere Sedlákovej za kontakt na potomkov jubilanta a za rodinu osobitne privítal jeho syna RNDr. Pavla Eliáša.

Predseda MS JUDr. Marián Gešper, PhD. predniesol slávnostný príhovor, v ktorom zdôraznil, že dejiny Slovákov sa nezastavili v polovici 20. storočia, práve naopak, nasledujúci vývoj priniesol výnimočné postavy slovanskej národnej i matičnej histórie, ktoré zásadne

ovplyvnili našu prítomnosť. K nim patrí aj matičný činovník Dr. Michal Eliáš. Dr. M. Gešper prešiel priamo k prednáške, v ktorej priblížil slovanskú otázku v diele M. Eliáša, osobitne sa zameril na jeho knižnú a publicistickú tvorbu, aktivity k bádaniu spolupráce Slovanov, k partnerstvu medzi maticami a inštitúciami slovanských národov. Uviedol tiež jednotlivé matičné pracoviská, kde jubilant pôsobil: ako riaditeľ Literárneho archívu MS, riaditeľ Pamätníka slovenskej literatúry i vedecký pracovník Slovenského literárneho útvaru. Súčasný predseda MS JUDr. Marián Gešper, PhD. v svojej práci nasleduje osobnosť PhDr. Michala Eliáša, CSc. v oblasti všeslovanskej idey a vedecko-odbornej i kultúrnej spolupráce medzi slovanskými národmi a ich ustanovizňami.

Život a dielo M. Eliáša priblížil matičný vedecký pracovník Slovenského literárneho ústavu MS, vysokoškolský pedagóg, významný slovenský odborník v biografistike a známy kulturológ doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc. Spomenul jubilantove vzdelanie, erudíciu a získanie akademických titulov, pedagogické pôsobenie najskôr na strednej škole v Komárne, neskôr na vysokej škole v Nitre. Uviedol jeho následné pôsobenie v MS v oblastiach literatúry a archívnictva, spomenul jeho početné diela a prácu, ako aj viacerých kolegov a spolupracovníkov z oblasti literatúry. Vysoko odborne bližšie zhodnotil jeho dielo, činnosť, prácu a prínos pre vedecký, odborný, ako aj literárny a archívny výskum, celkovo v oblasti kultúry.

Matičný vedecký pracovník, historik zo Slovenského historického ústavu MS Mgr. Jaroslav Durec, PhD. priblížil tému knižnej tvorby a vydavateľskej činnosti M. Eliáša, ako aj širšie súvislosti spojené s jeho osobnosťou. Uviedol, že počiatky knižnej tvorby boli počas jeho pôsobenia na Pedagogickej fakulte v Nitre, venoval sa najmä slovanskej

literatúre, dejinám, archívnictvu, spomenul pôsobenie v Literárnom archíve MS. Osobitne priblížil jeho knihu *Vojak v poli* alebo *Opísanie zážitkov Jána Ignatyho*, taktiež jeho publicistiku v oblasti slovenských veršov. Knihy vydával vo viacerých vydavateľstvách, pričom sa zaoberal aj tými osobnosťami, ktorým nebola venovaná dostatočná pozornosť. Taktiež spomenul knižnú tvorbu, ktorá sa zamerala na oblasti jeho rodnej obce Veľčice, kníh o rodine Eliášovcov, ako aj o meste Martin, v ktorom žil, o práci a knihách o Memorande slovenského národa, o Matici slovenskej či významnej knihe *Maticie slovanských národov* (1996) a najznámejšej práci, ktorá ovplyvnila spoluprácu slovanských matíc s názvom *Z dejín matíc slovanských národov* (2010). Moderátor V. Komora dal slovo RNDr. Pavlovi Eliášovi, ktorý priblížil viaceré spomienky rodinné i pracovné na svojho otca, poukázal najmä na väzby na Veľčice a ostatnú rodinu, vznik knihy o Veľčiciach a širšie

súvislosti, podielil sa aj o humorné spomienky. Moderátor privítal kolegov jubilantovej manželky Mgr. Anny Eliášovej, podujatia sa zúčastnili stredoškolskí profesori Mgr. Viera Sabršulová, Mgr. Libuška Polásková, náhle sa ospravedlnil Mgr. Ivan Šabo.

V. Sabršulová priblížila najmä vysokú vzdelanosť a obrovský rozhľad M. Eliáša.

Nasledovalo slávnostné odhalenie portrétu PhDr. Michala Eliáša, CSc., ktoré vykonali predseda MS JUDr. Marián Gešper, PhD. a RNDr. Pavol Eliáš. Účastníci si na záver programu v Bibliotéke MS prezreli výstavku fotografií a kníh M. Eliáša.

Matica slovenská si aj takýmto spôsobom pripomína a uchováva spomienky na osobnosti a diela významných maticiarov, dejateľov a činníkov slovenského národa, kultúrneho, literárneho a duchovného života. Buduje tak úctu k slovenskej kultúre, vede a národnému životu.

Účastníci spomienkového podujatia k 90. výročiu narodenia Michala Eliáša počas príhovoru jeho syna Pavla. Foto: Matica slovenská

Výstava fotografií a kníh Michala Eliáša v bádateľni Archívu Maticy slovenskej. Foto: Matica slovenská

Zľava na fotografii správca MS M. Smolec, slovínský veľvyslanec na Slovensku S. Raščan, vedecký tajomník MS P. Madura s historickým obalom Stanov MS, predseda MS M. Gešper, člen Predsedníctva MS L. Kleštinec a tajomník MS V. Komora po prehliadke archívnych klenotov v Archíve Matice slovenskej. Foto: Matica slovenská

Slovínský veľvyslanec na Slovensku navštívil Maticu slovenskú

Ján Seman, tajomník Matice slovenskej, Slovensko

Slovínský veľvyslanec na Slovensku Dr. Stanislav Raščan navštívil 9. apríla 2024 Maticu slovenskú v Martine. V sídelnej budove Matice, ktorá je v súčasnosti národnou kultúrnou pamiatkou, sa stretol s jej predsedom Dr. Mariánom Gešperom a s maticími funkcionármi. V rámci rozhovorov diskutovali nielen o dejinách ustanovizne, ale aj o jej súčasných a budúcich aktivitách a plánoch.

Veľvyslanec si so záujmom prezrel priestory historickej maticínej budovy a archívne dokumenty. Zaujímavosťou boli stanovy Matice slovenskej z roku 1862, ktoré schválil ešte rakúsky cisár, český a uhorský kráľ František Jozef I. Veľvyslancovi sme predstavili súbor archívnych listinných a fotodokumentálnych materiálov s odkazom na rôzne interakcie medzi Maticou slovinskou a Maticou slovenskou. Najstarším dokumentom dosvedčujúcim dobré a priateľské vzťahy medzi oboma maticami slovanských národov je list novozaloženej Matice slovinskej adresovaný Matici slovenskej zo 17. júla 1864 s priloženými stanovami Matice slovinskej a písomná akceptácia vzájomnej spolupráce v zmysle výzvy Matice slovenskej z 22. septembra 1863. Medzi dokumentami nájdeme aj veľké množstvo pozdravných listov a telegramov k rôznym výročiam a slávnostiam či listy dokladujúce darovanie kníh medzi oboma inštitúciami. Archív MS prezradil, že máme spoločnú bohatú korešpondenciu, výmenu kníh a mnohé iné vedecké súvislosti už od 19. storočia. Po obhliadke archívu sme veľvyslancu oboznámili so širokou maticínou vydavateľskou činnosťou a produkciou. V krátkom historickom dokumente sme mu predstavili čínorodú 160. ročnú históriu Matice slovenskej.

S predsedom MS Mariánom Gešperom následne diskutovali o 160. výročí založenia Matice slovenskej a slovinskej

a o ich bohatej spolupráci. Predseda MS pripomenul významné historické a kultúrne súvislosti medzi Slovenskom a Slovinskom, ktorými sú názvom rovnaké Matice oslavujúce 160. výročie iba s rozdielom niekoľkých mesiacov, podobné štátne vlajky a spoločné cyrilo-metodské výročie roku 1863 stojace pri vzniku oboch matic. Nesmieme zabudnúť ani na dávne spoločné korene v Samovej ríši z roku 623, v ktorej boli združení predkovia Slovákov, Slovincov, Moravanov, Čechov a Lužických Srbov. Minulý rok to bolo 1400 rokov od vzniku tohto predštátneho útvaru západných Slovanov. Pri diskusii zdôraznil aj vplyv Slovákov Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika na zakladateľov Matice slovinskej či mnohé ďalšie spoločné historické súvislosti.

Slovínský veľvyslanec na Slovensku S. Raščan si v sprievode predsedu MS M. Gešpera prezerala vydavateľskú produkciu Matice slovenskej. Foto: Matica slovenská

Po rokovaní vo Fóre slovanských kultúr. Zľava Peter Schvantner, riaditeľka Fóra Andrea Rihter, Marián Gešper, Katarína Koňariková, Lukáš Perný. Foto: Matica slovenská

Unikátny projekt slovensko-slovinských dejín

Marián Gešper – Viliam Komora – Lukáš Perný, Matica slovenská, Slovensko

Delegácia Matice slovenskej v zložení predseda Matice slovenskej (MS) Marián Gešper, Peter Schvantner, Katarína Koňariková, Lukáš Perný navštívila 3. až 5. decembra 2024 hlavné mesto Slovinska Ľubľanu a významné slovinské inštitúcie s cieľom kultúrnej, vedeckej a odbornej výmeny. Súčasne časť delegácie navštívila chorvátske mesto Rijeka, kde sa konala slávnosť k 30. výročiu Miestneho odboru Matice slovenskej v Rijeke.

Na Ľubľanskej univerzite prednášali pre študentov slovakistiky s bilingválnou prezentáciou o slovinsko-slovenských dejinách predseda Matice slovenskej Marián Gešper a vedecký pracovník Lukáš Perný. Prednášala aj nová riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej Katarína Koňariková s pozoruhodnou témou o Slovákoch v Bulharsku. Prednášajúcich uviedol slovenský odborník Jozef Pallay, ktorý pôsobí na Katedre slavistiky Filozofickej fakulty Ľubľanskej univerzity. Na prednáške zazneli zásadné fakty o spoločných znakoch v rámci dejín národného obrodnenia. Slovinci nezávisle od Slovákov vytvorili v rovnakom čase svoje vlajky, hymny, kultúrno-politické programy, majú zrkadlovo podobné osobnosti a súčasne rovnaký čas vzniku Matice (inšpiráciou založenia boli rovnako cyrilo-metodské súvislosti tisícého výročia), ktorá rovnako iniciovala aj vznik ďalších vedeckých a vzdelávacích inštitúcií, ako je práve Ľubľanská univerzita či Slovinská akadémia vied a umení (Slovenska akademija znanosti in umetnosti – SAZU). Korene podobností možno nájsť už v samotnom pomenovaní Sloveni, Sloven, Slovenka, slovensky či v spoločnej staroslovanskej mytológii (posvätný vrch Triglav, slovanské božstvo Trilav ako ekvivalent vrchu Kriváň). Napokon je to protoštátny útvar Samova ríša, ktorého súčasťou boli tak Slováci, ako i Slovinci.

Jedným z hlavných motívov prednášky bol aj vplyv Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika na osobnosti slovinského národného obrodnenia ako bol lingvista, filológ a politik Franc Miklošič (1813 – 1891), ktorého za jeho dielo priamo vyzdvihli Šafárik a Palacký. Slovinský spisovateľ, historik a kňaz, jeden z najvýznamnejších členov Matice slovinskej Davorin Trstenjak (1817 – 1890), bol priamo ovplyvnený filozoficko-dejinnými teóriami Kollára a Šafárika. Mali vplyv aj na staršie osobnosti, ako bol zakladateľ slovinskej dramatiky Anton Tomaž Linhart (1756 – 1795), ktorého možno zrkadliť so slovenským dramatikom Jánom Chalupkom (1791 – 1871), či na Janeza Svetokriškeho (1772 – 1849), ktorý sa taktiež ako predstaviteľ slovinskej literatúry venoval národnému obrodneniu a kultúrnej obrode jazyka v národnom hnutí. V centre Ľubľany má postavenú obrovskú sochu romantický básnik France Prešeren (1800 – 1849), ktorý je autorom hymny Zdravljica, a taktiež symbolom slovinskej národnej hrdosti, istým spôsobom sa prejavuje ako ekvivalent Ľudovíta Štúra či Janka Kráľa. Prešeren vytvoril Zdravljicu v rovnaký čas ako Janko Matuška Nad Tatrou sa blýska, teda presne v roku 1844. Ďalšou paralelou je vznik „slovenských“ vlajok a erbov, pretože obidve sa vo svojom jazyku nazývajú slovenské a obe obsahujú trikolóru a podobné trojvršia (Tatra, Matra, Fatra vs. Triglav). Vlajku prvýkrát v histórii v Ľubľane zdvihol na hradnom vrchu Lovro Toman (1827 – 1870). Ten má svoje zrkadlové osobnosti v Štúrovi, Hurbanovi a Hodžovi, ktorí rovnako v revolučnom roku 1848 vytvorili prototyp slovenskej vlajky v rámci revolučných zmien a založenia Slovenskej národnej rady v roku 1848. Zaujímavosťou je tiež, že pri kodifikácii spisovného jazyka Slovinci, rovnako ako Slováci, vychádzali zo stredoslovanského variantu. Slovinci však nema-

li tri vlny národného obrodzenia (bernoľákovci, Všeslávie, štúrovci) s rôznymi konfesionálnymi a politickými rozdielmi, preto tu napr. nevznikajú ekumenické iniciatívy ako na Slovensku. Ďalšou odlišnosťou je prvenstvo v kodifikácii jazyka, keďže Primož Trubar už v roku 1550 napísal prvý slovinský katechizmus, preložil Nový zákon v roku 1564, Marko Pohlin neskôr preložil Bibliu do slovinčiny (1768) a prvú slovinskú gramatiku vytvoril Jernej Kopitar v roku 1808, pričom kodifikácia Bernoláka vznikla v roku 1787, Štúrova kodifikácia v roku 1843 a hodžovsko-hattalovská reforma až v roku 1851. Ďalšou odlišnosťou je, že Slovinci nepoužívajú tvrdé y, teda akoby v Slovinsku neprebehla reforma podobná hodžovsko-hattalovskej.

Súčasne vznikli takmer v rovnakom čase Žiadosti slovenského národa, ako aj program Zjednoteného Slovinska, obe akcie boli však rovnako dočasne neúspešné, ale podnietili ďalšie iniciatívy, ktoré sa prejavili, napríklad u nás v Memorande národa slovenského, kde Štefan Marko Daxner požadoval autonómiu, teda zriadenie slovenského dištriktu s názvom slovenské okolie. Zatiaľ čo Štúr v roku 1845 založil Slovenské národné noviny, v Slovinsku vznikli Ljubljanske Novice už v roku 1797.

V Ľubľane je mimoriadne uznávaný aj Ivan Hribar, slovinský politik, neoslavista, diplomat, akýsi ekvivalent Milana Hodžu, ktorý bol spolu s Ivanom Tavčarom vedúcou osobnosťou pokrokovej strany a poslancom rakúskeho národného zhromaždenia, založil tiež banku a obnovil Ľubľanu po zemetrasení.

Napokon je tu osobnosť Jerneja Kopitara (1780 – 1844), ktorý výrazne prispel k modernizácii jazyka, čo je v súlade s Kollárovými ideami o posilnení národnej identity prostredníctvom jazyka. Existujú dôkazy, že Kopitar sa dvakrát stretol so Šafárikom a existovala medzi nimi aj korešpondenčná výmena. Netreba zabúdať ani na vplyv známeho diela Slávy dcéra, ktoré ovplyvnilo celé slovanské obrodzenie v európskom kontexte.

Kollár a Šafárik boli kľúčovými postavami v rámci širšieho slovanského národného obrodzenia, ktoré zahŕňalo nielen Slovákov a Slovincov, Čechov, Srbov a Chorvátov. Šafárika je možno vnímať ako zakladateľa vedeckej slavistiky, ktorý je vedecky reflektovaný aj v západnej Európe ako popredný priekopník európskej vedy. Je preukázateľné, že Kollár a Šafárik mali nespochybniteľný vplyv na intelektuálov, umelcov a vedcov v takmer všetkých slovanských krajinách, čím možno tieto slovenské osobnosti zaradiť medzi európske elity.

Kollár a Šafárik mali vďaka filozofickému vplyvu humanizujúcej kultúrnej spolupráce slovanských národov priamy vplyv na zakladanie matíc ako unikátnych slovanských kultúrnych ustanovizní (sám Šafárik bol pri založení Matice srbskej, Matice chorvátskej a Matice českej, slovenskej a slovinskej sa však nedožil). Napokon mala kollárovsko-šafárikovská idea priamy štátotvorný vplyv na vznik Československa, ako aj Juhoslávie, ktorej súčasťou boli aj Slovinsko. Kým sa Slovinci emancipovali od hegemonie nemeckej, Slováci zasa od hegemonie maďarskej prípadne rakúskej. Národné obrodzenie v Slovinsku bolo odštartované za vlády Napoleona Bonaparte, ktorý umožnil rozvoj vzdelávania v slovinčine a prístup Slovincov k politickej moci, preto sú Slovinci jediný slovanský národ, ktorý má vo svojom hlavnom meste jeho pamätník v historicky pozitívnom zmysle. U nás je ekvivalentom vplyv Jozefa II. na bernoľákovcov, ktorý v rámci reforiem umožnil vznik Generálneho seminára, kde vznikla aj idea kodifikácie

Predseda Matice slovenskej Marián Gešper a veľvyslanec Slovenskej republiky v Slovinsku Peter Zelenák. Foto: Matica slovenská

jednotného jazyka. V závere prednášky Gešper uviedol, že oba národy majú takmer rovnaký štátprávny vývoj, teda pokrok od národov v područí rakúsko-uhorskej ríše bez samosprávy a politických a sociálnych práv, k vzniku samospráv cez symetrické modely federácie v Juhoslávii a Československu, ku vzniku moderných republík začiatkom 90. rokov. Tieto zhody a blízke podobnosti vznikali v rovnaký čas, takmer bez vzájomnej interakcie a nezávisle od seba.

Delegácia v zložení Gešper, Schvantner, Koňariková, Perný sa zúčastnila rokovaní o spolupráčach s Fórum slovanských kultúr na čele s Andrejou Rihter, veľvyslancom Slovenskej republiky v Slovinskej republike Petrom Zelenákom a napokon s predsedom Matice slovinskej Alešom Gabričom. Výsledkom rokovaní je naplánovaný knižný projekt paralelných slovinsko-slovenských dejín, ale aj pokračovanie knihy Premožiteľa času II. o druhej vlne národného obrodzenia a jej vplyve v slovanských krajinách. Súčasne časť delegácie navštívila v rámci pracovnej cesty chorvátske mesto Rijeka, kde prebehla slávnosť 30. výročia založenia Miestneho odboru Matice slovenskej (Matici slovenskej bolo udelené uznanie za dlhodobú spoluprácu a podporu od Miroslavy Gržinić, ktoré prevzal tajomník MS Viliam Komora a tajomník Mladej Matice Lukáš Havlík). Podujatia sa zúčastnil Vladimír Bílek, poslanec chorvátskeho parlamentu, ktorý je súčasne predsedom Klubu poslancov národnostných menšín v chorvátskom parlamente a reprezentant českej a slovenskej národnej menšiny v Chorvátsku. Viliam Komora Miestnemu odboru Matice slovenskej v Rijeke odovzdal Striebornú cenu Matice slovenskej. Maticiari v Rijeke spolupracujú aj s chorváckymi folkloristami a osvetovými pracovníkmi, čím sa vytvára spolupráca aj na úrovni chorvátsko-slovenskej v širšom kultúrno-spoločenskom kontexte.

Maticiari v Ľubľane tiež zdôraznili význam organizovania Kongresov matíc a inštitúcií slovanských národov, ktoré sú praktickým vyústením Kollárovej a Šafárikovej idey kultúrnej spolupráce, ale aj návštevy predstaviteľov Matice slovenskej v Matici srbskej v dňoch 13. až 16. novembra 2023 v Novom Sade a Belehrade. Matica slovenská tak okrem svojho primárneho poslania, teda rozvoja slovenskej kultúry, rozvíja aj ideu kultúrnej a vedeckej výmeny medzi slovanskými národmi.

Slávnosť sadenia lipy. Foto: Miloslav Strehársky

Miestny odbor Matice slovenskej v Rijeke má tridsať rokov

Miloslav Strehársky, Miestny odbor Matice slovenskej v Rijeke, Chorvátsko

Miestny odbor Matice slovenskej (MO MS) v Rijeke bol založený 3. decembra 1994. Slávnostná akadémia, kde sme oslávili tridsať rokov od jej založenia, sa konala tiež 3. decembra v rovnakých priestoroch Združenia talianskej národnostnej menšiny – Circolo, kde sa konalo aj zakladajúce zhromaždenie Matice.

Vážení hostia sa zhromažďovali v sídle našej Matice v Slovenskom dome už skoro popoludní. Na začiatku sme sa stretli v záhrade domova, kde sme posadili lipu, symbol slovanských národov. Spevácka skupina Slovenka Matice slovenskej v Rijeke, ktorá pôsobí pod vedením Melity Bahníkovej, zaspievala pieseň Na Kráľovej holi. Predsedníčka MO MS Miroslava Gržiničová pripomenula, že starí Slovania žili v lipových lesoch, že pred konverziou na kresťanstvo si vážili duchovnosť lesa, a preto boli myšlienkami spojení s lipou. Zvyk lipovej bohoslužby sa zachoval aj u Slovanov, ktorí verili, že lipa chráni pred bleskom a ohňom. Predsedníčka tiež poznamenala, že keď bude lipa rásť, v tieni jej koruny si matičiari budú môcť oddýchnuť počas horúcich dní. Populárne príslovie hovorí: „Kvitnúca lipa, si v celom mojom srdci. Ani Perún nezasiahne ohnivým šípom!“ Ako sme spomenuli, na záver bola slávnostne vysadená lipa.

V ďalšom programe prebehla vernisáž výstavy pod názvom Inšpiratívni matičiari. Výstavu realizovalo Slovenské kultúrne centrum (SKC) v Našičiach a Matica slovenská na Slovensku. Výstava obsahuje trinásť panelov so sprievodným textom v slovenskom jazyku. Výstavu otvorila predsedníčka M. Gržiničová a pár slov o výstave povedal tajomník Matice slovenskej z Martina Viliam Komora.

Všetci prítomní sa presunuli do priestorov talianskej komunity Circolo, kde sa o osemnástej hodine začal program slávnostnej akadémie. Na začiatku spevácka skupina Slovenka zaspievala hymny Chorvátska a Slovenska. Potom moderátor akadémie, predseda Chorvátsko-slovenskej obchodnej komory v Slovenskej republike Mario Gržinič, vyzval prítomných, aby venovali chvíľu ticha spomienke na všetkých členov MO MS v Rijeke, ktorí nás počas posledných rokov opustili. Osobitne si dnes pripomíname pamiatku prvej predsedníčky MO MS v Rijeke Marty Uremovičovej a dlhoročného aktívneho člena Daniela Turčana. Margita Rekičová Grolmusová potom predniesla svoju báseň Naša rozprávka venovanú tejto príležitosti.

Moderátor následne predniesol krátky úvod o MO MS v Rijeke slovami: „Vážené dámy a páni, ctení hostia, dovoľte mi srdečne vás privítať na slávnostnej akadémii pri príležitosti 30. výročia založenia MO MS v Rijeke. MO MS v Rijeke, založený 3. decembra 1994, je významnou organizáciou slovenského krajského života v Chorvátsku. Jeho poslaním je udržiavať a rozvíjať slovenskú kultúru, jazyk a tradície medzi Slovákami žijúcimi v tejto krajine. Za tri desaťročia svojej činnosti Matica usporiadala množstvo kultúrnych podujatí, ako boli Dni slovenskej kultúry, výstavy, koncerty, a výrazne prispela k prehľbovaniu vzťahov medzi slovenskou a chorvátskou komunitou.“

V ďalšej časti programu moderátor privítal vzácných hostí: poslanca za českú a slovenskú národnostnú menšinu Chorvátskeho parlamentu Vladimíra Bileka, tajomníka Matice slovenskej pre problematiku národnostných men-

šin a zahraničné krajanské organizácie Viliama Komoru, poradcu pre protokol a medzinárodnú spoluprácu v Primorsko-goranskej župe Doriana Celcera, honorárneho konzula Slovenskej republiky v Rijeke Zorana Čuka, predsedníčku Mestského zastupiteľstva mesta Rijeka Anu Trošeljovú, podpredsedu Chorvátsko-slovenskej obchodnej komory v Slovenskej republike Jozefa Kršku, tajomníka Mladej Matice na Slovensku Lukáša Havlíka, predsedu Kultúrno umeleckého spolku Štefánik z Laliću v Srbsku Dušana Párnického, opernú primadonu Olgu Kaminskú s manželom Viktorom, predstaviteľov kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií a menšinových spolkov v Rijeke a v Primorsko-goranskej župe. Tiež prečítal pozdravné telegramy od Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Záhrebe a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Bratislave s oznámením, že jej zástupcovia nebudú prítomní na dnešnej akadémii. Telefonicky sa ospravedlnil aj predseda Zväzu Slovákov v Chorvátsku Mirko Vavra.

Predsedníčka srdečne privítala všetkých prítomných na tejto výročnej slávnosti a priblížila dobové okolnosti vzniku MO MS v Rijeke a jej ďalšieho vývoja: „Presne pred tridsiatimi rokmi sme sa stretli v tejto sále, ktorá sa stala miestom historického momentu – založenia Miestneho odboru Matice slovenskej v Rijeke. Na zakladajúcom zhromaždení sa zapísalo šesťdesiat členov, čo bol odvážny a inšpirujúci začiatok. Myšlienku vytvoriť spolok Slovákov priniesla rodáčka zo Slovenska, pani Eva Dobrotová, a to s podporou svojho manžela Milého. Aj keď Slováci v Rijeke žili už od začiatku 20. storočia, možno aj skôr, až ich spoločné úsilie viedlo k tomu, že sme položili pevné základy našej organizácie. Prvé stretnutie sa konalo v priestoroch evanjelického kostola, kde sme sa zišli v skromnom počte siedmich Slovákov. Každý z nás priviedol ďalších a už na ďalšom stretnutí nás bolo šesťnásť. Na prvej schôdzi sme rozhodli, že založíme Maticu v Rijeke a iniciatívu potom prevzal pán Hriešik spolu s ďalšími členmi. Pri registrácii spolku nám pomohli ľudia s chorvátskym občianstvom, medzi nimi Zdenko Bahnik, Anna Đurović, Andrej Hriešik, Margita Rekić a Marta Uremović. Niektorí z nich sú stále medzi nami, za čo im patrí naša úprimná vďaka. Veľkú podporu sme v začiatkoch získali od mesta Rijeka, spoločnosti Luka Rijeka a ďalších dobrodincov, ako aj od Cirkola. Zakladajúce zhromaždenie sa konalo 3. decembra 1994 za účasti predstaviteľov Zväzu Slovákov z Našíc, ktorého sme aj my členmi. Počas týchto tridsiatich rokov sme mali viacero predsedov, ktorí sa svojím úsilím pričínili o rozvoj našej Matice: prvou predsedníčkou bola pani Marta Uremović, ktorá nás viedla päť rokov. Nasledovali pani Miroslava Gržinić (osem rokov), pán Slavko Pavlović (dva roky), opäť pani Miroslava Gržinić (šesť rokov), pani Margita Rekić-Grolmusová (dva roky) a napokon opäť pani Miroslava Gržinić, ktorá je predsedníčkou posledných sedem rokov. Matica slovenská v Rijeke dosiahla za tri desaťročia mnohé úspechy, ale stretla sa aj s výzvami. Sme ako jedna veľká rodina – občas sa nezhodneme, ale vždy sa zjednotíme a pokračujeme ďalej. Naše aktivity prezentujú nielen Slovákov a našu Maticu, ale aj mesto Rijeka a Primorsko-goranskú župu doma i v zahraničí. S hrdosťou sme reprezentovali našu komunitu v Taliansku, Francúzsku, Česku, Maďarsku, Srbsku a najmä na Slovensku. Za tie roky sme zorganizovali výstavy, koncerty, literárne a výtvarné kolónie, kurzy slovenského jazyka či divadelné krúžky. Dnes sú stále aktívne folklorňa a spevácka skupina, ako aj tradičné gastronomické a fotografické aktivity. Našou najväčšou udalosťou sú Dni slovenskej kultúry,

ktoré sa konajú každoročne v júni a trvajú tri až štyri dni. Dnešná oslava začala symbolicky – sadením Stromu života, lipy, v Slovenskom dome na Hostiach. Pokračujeme tu, kde sme pred tridsiatimi rokmi začali. V sobotu vás srdečne pozývame do Českého domu na kultúrny program Matice a jej priateľov. Najväčším úspechom je náš Slovenský dom, ktorého kúpu financoval Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. S rekonštrukciou nám pomohli Zväz Slovákov, Úrad pre ľudské práva a práva narodnostných menšín, Primorsko-goranská župa a mesto Rijeka. Vďaka nim máme dnes modernizované priestory, za čo patrí všetkým veľká vďaka. Naša Matica je mostom medzi Slovenskom a Chorvátskom. Hoci sme malá Matica vzdialená 450 kilometrov od centra Slovákov, naše odhodlanie je veľké a spoločne sme prekonalí tri desaťročia. Na záver mi dovoľte poďakovať všetkým aktívnym členom, ktorí svojou energiou a oddanosťou udržujú našu činnosť živou, ale aj tým, ktorí nám pomáhajú, či už sú to Slováci, alebo Chorváti. Osobitné poďakovanie patrí všetkým našim podporovateľom, sponzorom a partnerom: mestu Rijeka, Primorsko-goranskej župe, Zväzu Slovákov, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Rade pre národnostné menšiny a pánovi Vladimírovi Bilekovi. Ďakujem všetkým, ktorí stáli pri nás, podporovali naše nápady a prispeli k tomu, aby sme tu dnes mohli osláviť naše 30. výročie. Prajem vám príjemný zvyšok večera a dúfam, že si spoločne užijeme tento výnimočný deň.“

Po príhovore spevácka skupina Slovenka zaspievala dve piesne: Slovensko moje, otčina moja a Po nábreží, koník beží.

Viliam Komora odovzdal Striebornú cenu Matice slovenskej s postavami Štefana Moyses a Karola Kuzmányho a prihovril sa: „Sme radi, že MS v Rijeke naďalej prosperuje a zostáva významným mostom medzi Slovenskom a Chorvátskom. Tešíme sa na ďalšie spoločné aktivity a dlhoročnú spoluprácu. Ako povedal prvý predseda Matice slovenskej biskup Štefan Moyses: ‚Ktokoľvek s národom slovenským svedomite zmýšľa, tomu na obšťanku, upevnení a rozkvetu Matice slovenskej záležať musí! Veríme, že by bol hrdý na prácu, ktorú Matica slovenskej v Rijeke odvádza už 30 rokov.‘ Krásnymi slovami sa prihovril aj Vladimír Bilek: ‚Matica slovenská v Rijeke je perlou medzi Maticami, a aj keď je ťažko pracovať vzhľadom na to, že je ďaleko od centra v Našiciach, stále úspešne pracuje, čo treba pochváliť.‘ Dušan Parnický a Ana Trošeljová sa prihovrili slovami: ‚Vaše úsilie o zachovanie a propagáciu slovenskej kultúry, jazyka a tradícií prostredníctvom organizovania početných podujatí a účasti na nich sa skutočne obohatilo naše mesto, ktoré bolo vždy hrdé na svoju multikulturalitu. Korunou všetkého bolo určite otvorenie Slovenského domu pred tromi rokmi, ktorý je symbolom vašej angažovanosti a spolupatričnosti, a priestorom, kde sa rozvíjajú hodnotné nápady a projekty, a zažerala v mene Mesta Rijeka a mestskej rady ešte úspešnejšiu prácu v najbližších desaťročiach. Predsedníčka zaslúžilým maticiarom odovzdala Uznanie za dlhodobé obetavé úsilie, podporu a pomoc v činnosti zachovania a prezentovania kultúry, jazyka, obyčajov a národnostnej identity Slovákov v Chorvátsku aj v zahraničí.‘

Program pokračoval vystúpením opernej speváčky Chorvátskeho národného divadla v Rijeke Olgy Kaminskej, ktorá zaspievala tri krásne skladby: Ave Maria od skladateľa Giulia Cacciniho, Serenádu skladateľa Josipa Hatzeho a ukrajinskú pieseň Mesiac na nebi. Počas trvania programu bola premietaná videoprojekcia historických fotografických záberov MS v Rijeke.

Na Babej hore. Foto: Matica slovenská

Slovenský národný výstup na Babiu horu mal aj slovanský odkaz

Viliam Komora, tajomník Matice slovenskej, Slovensko

Tohtoročný V. Národný výstup na Babiu horu zorganizoval Spolok Slovákov v Poľsku; konal sa posledný augustový deň, a to v rámci XXXI. Dní slovenskej kultúry v Malopolsku. Podujatia malo výbornú účasť a úroveň, bolo veľmi pozitívne propagované a vnímané médiami i verejnosťou.

Spolok Slovákov v Poľsku si zaslúži obdiv a uznanie za udržiavanie a rozvoj slovenského národného povedomia slovenskej menšiny žijúcej na územiach severného Spiša a hornej Oravy. Na podujatí na Babej hore sa zúčastnilo množstvo mladých Slovákov z Poľska, boli prítomní aj iní turisti zo Slovenska a z Poľska, a to aj Poliáci. Účastníci na vrchole odspievali hymnu Slovenskej republiky Nad tatrou sa blýska, ktorú akoby symbolicky pred 180-timi rokmi napísal Janko Matúška pochádzajúci z Dolného Kubína. Po zostupe z Babej Hory na Staňcovej vo Veľkej Lipnici, v časti hornej Oravy, ktorá od roku 1924 patrí Poľsku, usporiadatelia otvorili výstavu Matice slovenskej Odkaz štúrovskej generácie. Tajomník Matice slovenskej pre problematiku národnostných menšín a zahraničné krajské organizácie Viliam Komora v príhovore slávnostne výstavu otvoril. Spomenul Ľudovíta Štúra, Janka Matúšku a ďalšie osobnosti, pripomenul tohtoročné podujatie, ktoré sa uskutočnilo v Matici slovenskej v Martine, a oslávilo Aničku Hurbanovú, rodenú Jurkovičovú. Následne predstavil novú riaditeľku Vydavateľstva MS Ingrid Majerikovú, a poďakoval jej za inštaláciu výstavy, ukážku matičných kníh a poďakoval Spolku Slovákov v Poľsku a ich generálnemu tajomníkovi Ľudomírovi Molitorisovi za to, čo robia pre našich slovenských bratov a sestry.

Nádherné podujatie vzbudilo nádej pre slovenský národ, pre Slovákov z Poľska, ako aj zo Slovenska. Slováci oslávili najmä vlastný národ, vlastnú reč a vlastnú slovenskú kultúru.

V širšom kontexte malo podujatie aj všeslovanskú spoluprácu, keďže naši slovenskí bratia žijú na severnej Orave a Spiši spoločne so slovanským poľským národom.

Časť účastníkov s účastníckymi diplomami.
Foto: Matica slovenská

Lovro Toman, predseda Matice slovenskej 1865 – 1868.
Foto: Matica slovenská

Fran Levec, predseda Matice slovenskej 1893 – 1907.
Foto: Matica slovenská

Matica slovenská (stručné dejiny)

Pripravil: Peter Schvantner, tajomník Matice slovenskej, Slovensko

Matica slovenská, ktorá v slovinčine má pomenovanie slovenska, patrí do rodiny slovanských matíc, podľa vzoru ktorých ju zriadili. Vznikala dlho, dve desaťročia, za zložitých vnútropolitických i kultúrnych pomerov. Prvý pokus o jej založenie podnikol Anton Martin Slomšek, neskorší biskup, v roku 1845. Hlavnou úlohou Matice malo byť vydávanie lacných slovinských kníh, ktoré by všetkých Slovincov spájali, viedli ich k láske k národu a duchovne formovali. Krajinská správa bez akéhokoľvek zdôvodnenia Slomšekov návrh zamietla.

Revolučný rok 1848 sa aj u Slovincov prejavil rastom národného uvedomenia a myšlienka založenia Matice znova ožila. Iniciátor myšlienky založenia Matice slovenskej v tomto období bol J. Šubic. V časopise NOVICE v roku 1850 vymedzil jej úlohu ako „nakladateľského závodu (spolku) pre vyššiu literatúru.“ Jeho návrh spochybňovali viacerí významní Slovinci – majiteľ a redaktor časopisu Novice Dr. Bleiweis, profesor Anton Janežič a iní – tvrdením, že na vybudovanie kvalitného vydavateľského spolku nie sú vhodné personálne a materiálne podmienky. Janežič s Einspielerom dôvodili, že na tvorbu a vydávanie „vyššej literatúry“ treba najskôr urobiť jazykovú reformu, zaviesť umelú ilýrsku jazykovú miešaninu. Pravda, hlavnou príčinou ich stanoviska bolo, že boli proti zriadeniu osobitnej slovenskej matice a prihovárali sa za zjednotenú juhoslovanskú maticu. Uvedomovali si však potrebu vydavateľského literárneho spolku a radili založiť nie národný, ale všeobecný, jednoduchý literárny spolok na podporu populárnej ľudovej literatúry. Jeho cieľom by bolo vychovávať jednoduchý ľud, podporovať domácu literatúru a hmotne pomáhať

spisovateľom. Ich návrh sa stretol s porozumením aj u zástancom myšlienky Matice, napr. u A. M. Slomšeka, a podľa vzoru českého Spolku sv. Jána Nepomuckého založili spolok MOHORJEVA DRUŽBA. U Slovincov sa ujal, bol populárny, pred prvou svetovou vojnou mal asi osemdesiat tisíc členov.

O oživenie matičkej myšlienky v roku 1860 sa pričínal Rus – slovanofil Ivan Aksakov. Pri ceste po Slovinsku presviedčal národovcov, aby založili Maticu ako vedecký spolok. Zároveň prisľúbil, že utvorenej Matici bude posielat' z Moskvy vydávané knihy. V tom čase aj Novice uverejňovali články o potrebe národného uvedomenia a nutnosti vystúpenia Slovincov ako samostatného osobitného národa. Ich autor Ferdo Kočevar-Zavčanin navrhoval finančné ťažkosti utvárajúcej sa Matice slovenskej riešiť presunom peňazí zozbieraných na pomník Valentína Vodnika, a tým „sa veľkému mužovi najkrajší pomník postaví“. Návrh sa neujal najmä pre odpor Janežiča a jeho skupiny, ktorí chceli slovinských vedcov začleniť do Juhoslovanskej akadémie a hlásali potrebu, aby aj slovinskí vzdelanci písali ilýrskym – chorvátskym jazykom.

Pre otvorenie Matice slovenskej bolo rozhodujúce tisícročné jubileum príchodu slovanských apoštolov sv. Cyrila a Metoda – podobne ako pre Maticu slovenskú. Od januára 1863 v Lubľane začali vydávať nový politický časopis NAPREJ. Dňa 8. marca 1863 bola v Lubľanskej čítarni slávnostná beseda, ktorú môžeme pokladať za neoficiálny deň založenia Matice slovenskej. Z besedy vyšiel ohlas, ktorý sformuloval Dr. Bleiweis: „Slovenská matica tak dávno už žiadaná a našej literatúre tak potrebná, povstaň na večnú rozpomienku na dnešný sviatok“. Maticu chápali nielen ako literárny, ale aj ako národnoprezentatívny spolok. Lovro Toman v tejto

súvislosti uviedol: „My Slovinci nechceme zaniknúť, my chceme žiť, posilniť sa a rovnocennými byť s inými národmi.“

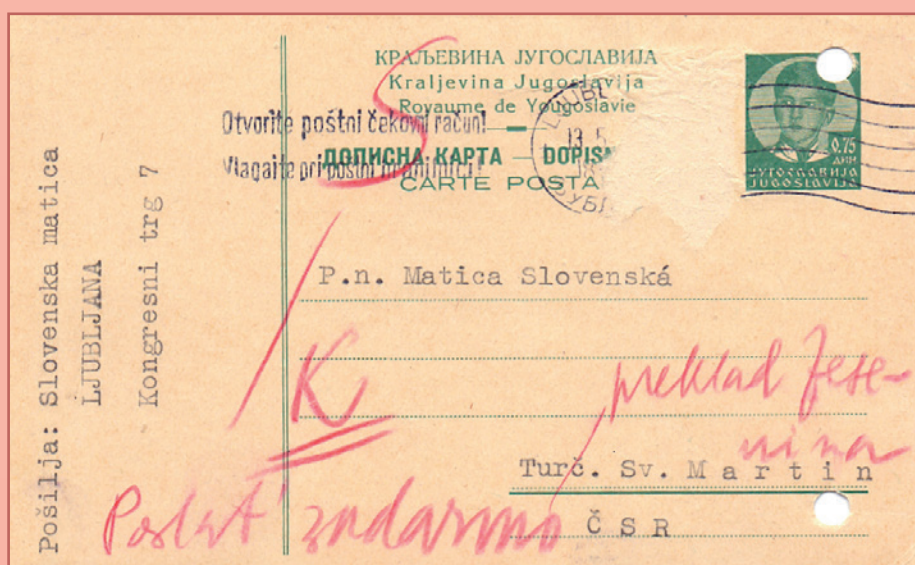
Najintenzívnejšie sa do prípravy Matice pustil Frančišek Levstik. Medzi darcami bol aj biskup Jozef Juraj Strossmayer, podporovateľ slovinskej literatúry a kultúry, ktorý jej daroval tisíc zlatých. Vláda schválila stanovy Matice slovinskej 4. februára 1864. Matica slovinská bola literárny spolok, ktorého hlavným cieľom bolo šíriť kultúru vydávaním kníh. Matica slovinská, podobne ako aj Matica slovenská a iné slovanské matice, nemala svoje miestne organizácie – vláda ich nedovolila ustanoviť, preto v jednotlivých mestách a obciach pôsobili jej dôverníci, ktorí udržiavali a zabezpečovali styk s členmi. Prvým predsedom bol zvolený Anton Zois, ktorý však pre zlý zdravotný stav odstúpil a nahradil ho Lovro Toman.

Hneď od svojho vzniku začala plniť svoju hlavnú úlohu – vydávať vedeckú, zábavnú i poučnú literatúru. V prvom roku sa jej podarilo vydať len kalendár, potom vydávala aj LETOPIS. Za „zlatú dobu“ Matice slovinskej sa považujú roky za predsedníctva Franca Leveca (1893 – 1907) a Antona Melika (1950 – 1960). Do roku 1918 bola ústrednou kultúrnou inštitúciou v Slovinsku, reagovala aj na kultúrne i politické dianie v krajine. Potom postup-

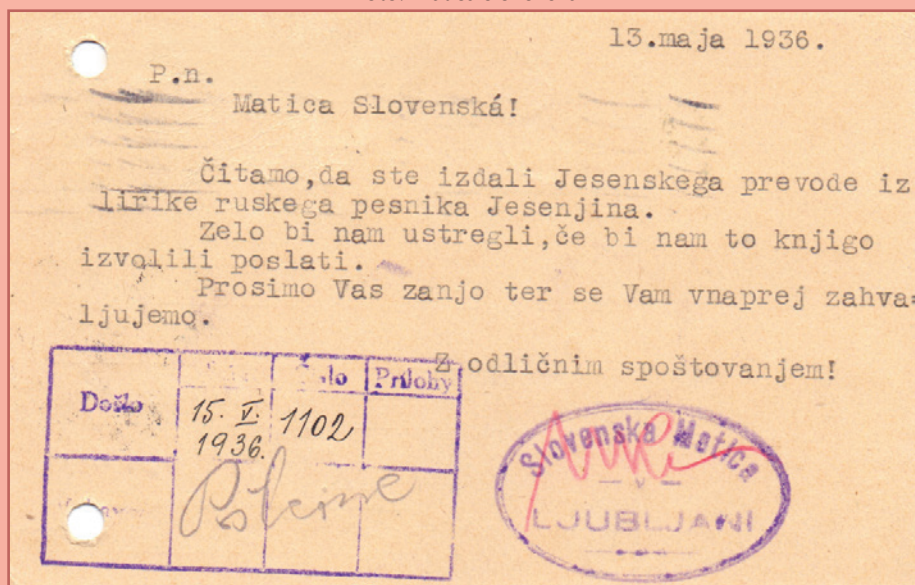
ne prepúšťala niektoré funkcie utvorenej univerzity i akadémie. Pre univerzitu v Lubláne zozbierala veľkú knižnicu a po vzniku Slovinskej akadémie vied (1938) modifikovala svoje zameranie a vydavateľskú orientáciu. Po vojne znova oživila aj svoju spolkovú a hlavne vydavateľskú činnosť. Kladne sa vyriešila i dilema, čo s Maticou ako (podľa niektorých) „konzervatívnu“ inštitúciou. Jednoznačne bolo prijaté stanovisko – udržať a rozvíjať!

Od roku 1978 slúžil styku Matice s členmi Hlas Matice slovinskej (GLASNIK SLOVENSKE MATICE), ktorý vychádza aj v súčasnosti. Matica slovinská prežila všetky politické zmeny. Aj po spoločenských zmenách v roku 1990 zostala vedeckým a vydavateľským spolkom. Na rozdiel od Matice slovenskej nemá miestne organizácie. Zaoberá sa problematikou spoločenských i prírodných vied a má výraznú národnú i slovanskú orientáciu. Matica slovinská od svojho vzniku spolupracovala so slovanskými maticami a s inými kultúrnymi i vedeckými spolkami. Živá bola a je i doteraz jej spolupráca s Maticou slovenskou v Martine. Zahŕňa výmenu kníh a časopisov, pracovné a oficiálne návštevy, členstvo i čestné členstvo niektorých matičných činiteľov. Súčasným predsedom Matice slovinskej je akademik prof. Aleš Gabrič.

Zdroj: Michal Eliáš. Z dejín matic slovanských národov (2010)

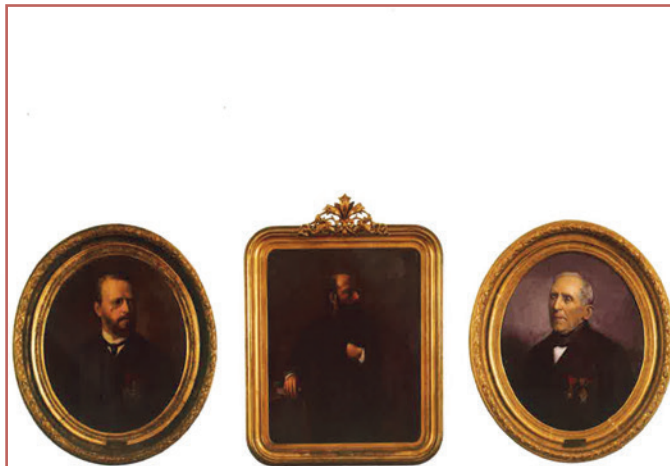

Korešpondencia z výmeny publikácií medzi Maticou slovenskou a Maticou slovinskou.
Foto: Matica slovenská

Anton Melik, predsednik Matice slovenske 1950 - 1966.
Foto: Matica slovenská

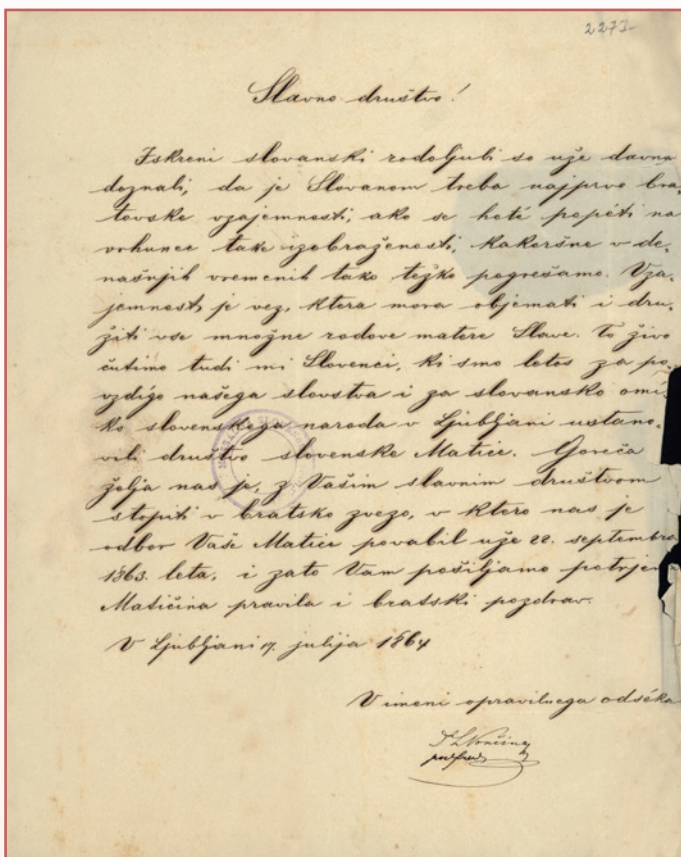
SLOVENSKA MATICA

OB 160-LETNICI

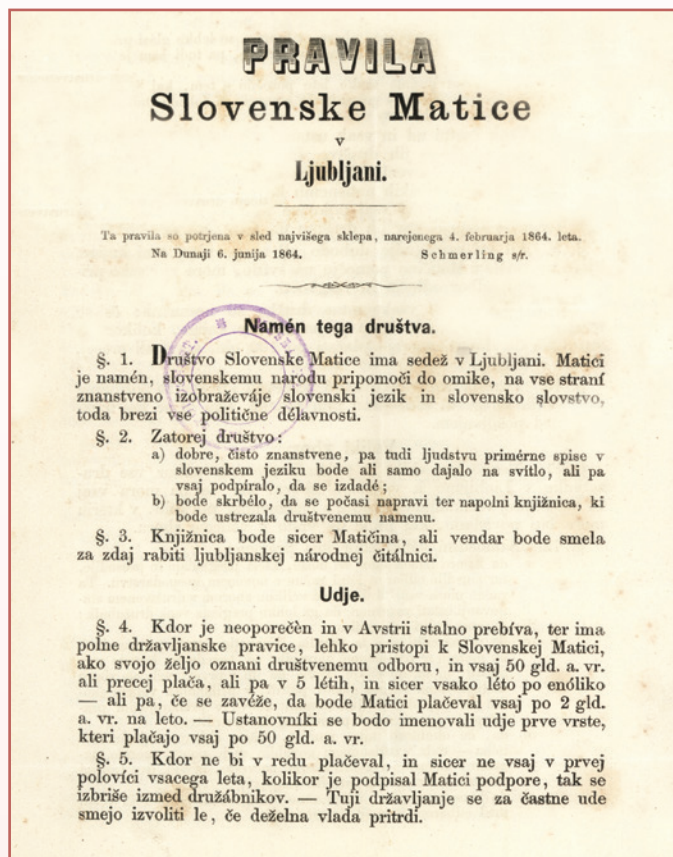

SLOVENSKA MATICA

Obálka Pamätnice vydanej k 160. výročiu vzniku
Matice slovenskej

List novozaloženej Matice slovenskej Matice slovenskej zo 17. júla 1864 s priloženými stanovami Matice slovenskej, v ktorom akceptuje spoluprácu v zmysle výzvy Matice slovenskej z 22. septembra 1863.
Foto: Matica slovenská

PRAVILA

Slovenske Matice

v

Ljubljani.

Ta pravila so potrjena v sled najvišjega sklepa, narejenega 4. februarja 1864. leta.
Na Dunaji 6. junija 1864. Schmerling sfr.

Namén tega društva.

- §. 1. Društvo Slovenske Matice ima sedež v Ljubljani. Matici je namén, slovenskemu národu pripomoči do omike, na vse straní znanstveno izobraževáje slovenski jazyk in slovensko šlovstvo, toda brezí vse politické délavnosti.
- §. 2. Zatorej društvo:
- dobre, čistó znanstvene, pa tudi ljudstvu primérne spise v slovenskem jazyku bode ali samo dajalo na svitlo, ali pa vsaj podpíralo, da se izdadé;
 - bode skrbélo, da se počasi napravi ter napolni knjižnica, ki bode ustrezala društvenému namenu.
- §. 3. Knjižnica bode sicer Maticína, ali vendar bode smela za zdaj rabiú Ljubljanskej národnej čítalnici.

Udje.

- §. 4. Kdor je neoporečen in v Avstrii stalno prebívá, ter ima polné državljanske pravice, lahko pristopi k Slovenskej Matici, ako svojo željo oznamí društvenému odboru, in vsaj 50 gld. a. vr. ali precej plača, ali pa v 5 léti, in sicer vsako léto po enóliko — ali pa, če se zavéže, da bode Matici plačeval vsaj po 2 gld. a. vr. na leto. — Ustanovnički se bodo imenovali udje prve vrste, ktorí plačájo vsaj po 50 gld. a. vr.
- §. 5. Kdor ne bi v redu plačeval, in sicer ne vsaj v prvej polovici vsacega leta, kolikor je podpísal Matici podpore, tak se izbríše izmed družábnikov. — Tuji državljánje se za častne ude smejo izvoliti le, če deželna vlada prítvrdí.

Prvá strana Stanov Matice slovenskej.
Foto: Matica slovenská

Stvárnenie bitky pri Kosovom poli od Adama Stefanovica, 1870. Foto: internet

Slovanská rodina a dnešok, 2. časť

Jozef Sipko, Prešovská univerzita v Prešove, Slovensko

Srbi a ich osud

V deväťdesiatych rokoch 20. storočia prebiehala vojna v Juhoslávii, z ktorej v predovšetkým prozápadných médiách obviňovali najmä Srbov. Dokonca NATO v roku 1999 bez mandátu OSN a v rozpore s medzinárodným právom 78 dní bombardovali Srbsko a jeho hlavné mesto Belehrad, pričom zahynulo niekoľko tisícov srbských občanov, no prozápadná propaganda aj u nás tvrdila, ako to spomínam vyššie, že bombardovanie Srbska bolo menším zlom. Ba dokonca sa objavili tvrdenia, že išlo o humanitárne bombardovanie. Ja som mal možnosť vidieť výsledky tohto bombardovania v Belehrade. Neskôr jednotlivých predstaviteľov Srbska postavili pred Medzinárodný súd v Haagu, kde niektorí z nich tragicky a za nevyjasnených okolností zomreli či verejne spáchali samovraždu. No keď vtedajšia prokurátorka spomínaného súdu Carla del Ponteová napísala knihu o zločinoch miestnych Albáncov proti Srbom, pričom priamo obvinila neskoršieho premiéra a neskôr aj prezidenta Kosova Taciho zo zločinov proti ľudskosti, tak sa to na Západe vôbec nebralo do úvahy. Až v poslednom čase sa voči nemu začalo trestnoprávne konanie, keďže Tací a jeho stúpenci vraždili mladých Srbov a obchodovali s ich orgánmi. Srbi v spomínanej vojne podobné zločiny nemajú na svedomí. Počas spomínaného bombardovania Srbska však prejavili svoju hrdosť a neobyčajnú statočnosť. V Belehrade sú doteraz ruiny budov, ktoré boli zničené najmä bombardovaním a okrem iného sa v rozvalinách nachádza tretina budovy Srbskej televízie po zásahu americkou raketou. V jej ruinách zahynulo okolo dvadsať tamojších zamestnancov. O tom som v našich médiách nenašiel žiadnu

zmienku. Keď som sa pýtal miestnych obyvateľov Belehradu ako to, že počas bombardovania ich hlavného mesta neboli zničené mosty cez rieku Savu, dostal som odpoveď: „Keď bol letecký poplach, tak tisíce najmä mladých Srbov sa pochytili za ruky, vyšli na mosty a spievali srbské ľudové piesne. Američania sa ich neodvážili bombardovať“.

V tomto odvážnom čine v prvom rade mladých Srbov sa hádam najvýraznejšie prejavila etymológia slova Srb – jedna z verzií ho vysvetľuje ako srdnatý. Napokon svoju odvahu a srdnatosť Srbi prejavili vo svojej histórii viackrát. Keď začala expanzia Osmanov na Balkán, tak tunajší Slovania zostavili srbsko-bosniacko-bulharskú koalíciu a v bitke pri Pločniku nad Toplicou turecké kmene porazili. Turci nato zorganizovali veľkú armádu, proti ktorej sa Srbi prakticky ako prví na čele so svojim kniežat'om Dmitrijom 28. júna 1389 postavili proti Osmanom práve v Bitke na Kosovom poli, kde veľká časť z nich aj so svojim kniežat'om zahynula. O priebehu a význame tejto bitky svedčí aj fakt, že v nej zahynul samotný sultán Murad I. Velenie prebral jeho syn Bajezid I. a Turkom sa podarilo zvíťaziť, čo malo ďalekosiahle následky pre celý Balkán. Príznačné pre vtedajšie udalosti na Kosovom poli bolo správanie sa uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského, ktorý namiesto toho, aby prišiel Srbom na pomoc, napadol ich zo severu, čím spečatil osud kresťanského Srbska na dlhé stáročia. Turci nekompromisne vyhladili celú srbskú šľachtu (Sloboda, 2021, s. 92). Táto povýšenecká a krátkozraká politika uhorského kráľa Žigmunda voči pravoslávny južným Slovanom mala svoje pokračovanie v mnohých ďalších udalostiach najmä v južnej a východnej Európe, čo pocítili najmä národy pravoslávnej viery ešte v 20. storočí. Napo-

Pamätník na mieste bitky pri Kosovom poli. Foto: internet

kon doplatili na to takisto ostatní obyvatelia Uhorska, keď Turci obsadili a vyplenili v roku 1541 Budín a veľkú časť Uhorska pripojili k svojej ríši. Ťažké dôsledky tureckej okupácie pocítovali takisto južné regióny dnešného Slovenska. Práve z tých čias pochádza príslovie Horší poturčenec ako Turek. V roku 1683 Turci obliehali dokonca Viedeň, no najmä vďaka poľským vojskám na čele s kráľom Jánom Sobieskym sa podarilo hlavné mesto Habsburskej monarchie zachrániť.

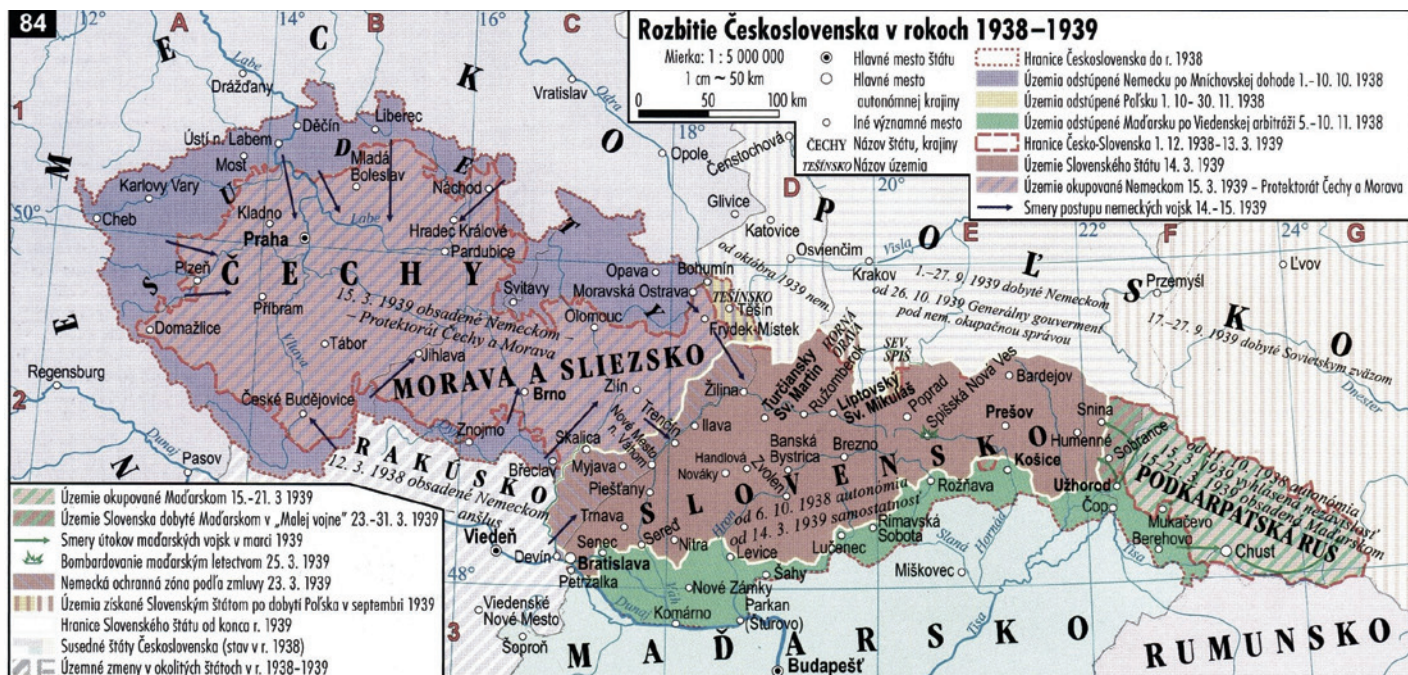
Srbi dodnes cítia oprávnenú veľkú krivdu z toho, že im Západ zobral posvätné Kosovo (Drozdovo) a umožnil tam vytvoriť druhý albánsky štát v Európe. V dnešnom Kosove je druhá najväčšia americká vojenská základňa v Európe – teda na území bývalej Juhoslávie, počas existencie ktorej tu však nikdy žiadne cudzie vojská neboli. Kosovo pole predstavuje analógiu s ruským legendárnym miestom, kde sa odohrala podobná bitka za Slovanov v roku 1380 – Bitka na Kulikovom poli, v ktorej Rusi porazili Tatárov podporovaných západnými žoldniermi. O nesmiernom význame víťazstva v Kulikovskej bitke v našich časoch nájdeme aj také asociácie: Velikaja Pobeda v roku 1941 až 1945 má svoje korene na Kulikovom poli. Kulikovská bitka je hodnotovo veľmi silne prepojená s takými legendárnymi osobnosťami ako Dimitrij Donskoj a Andrej Peresvet. A to isté možno povedať o Kosovom poli, ktoré Západ odtrhol od Srbska.

Rusom uvedené legendárne miesto zostalo, no Srbom ich nemenej legendárnu oblasť zobrali súčasní Antislovania. Pripisuje sa to najmä vtedajšiemu americkému prezidentovi B. Clintonovi a jeho ministerke zahraničia M. Albrightovej (jej otec bol pred druhou svetovou vojnou československým veľvyslancom v Juhoslávii), ktorej firmy získali v „albánskom“ Kosove veľké bohatstvo. Práve uvedení západní politici na prelome 20. a 21. storočia

v podstate zabránili vyšetrovaniu týchto udalostí, o ktorých píše vo svojej knihe Carla del Ponteová. Keďže Clinton a Albrightová v súčasnosti už nemajú zásadný politický vplyv na svetové dianie, tak sa v istom zmysle obnovili pokusy o vyšetrovanie zločinov Taciho a jeho stúpcov, ktorý sa v dôsledku toho vzdal svojej najvyššej funkcie. Príbeh o Kosove, dnes druhom albánskom štáte v Európe (!), jasne vypovedá o protislovanskej politike súčasných politických špičiek Západu, čo je v podstate pokračovaním protislovanskej politiky z predchádzajúcich období. A táto antislovanská politika Západu je dlhodobá, pripomínam – za pomoci našich novodobých poturčencov. Juhoslavia počas druhej svetovej vojny vytvorili najväčšie partizánske hnutie proti Nemcom, na čele ktorého stal Josip Broz Tito (otec Chorvát Franjo Broz a matka Slovinca Marija rodená Javeršek). Nemci sa s veľkým nasadením snažili titovcov zničiť, no vďaka statočnosti a hrdinstvu juhoslovanských partizánov sa im to nepodarilo. Došlo k veľkému vojenskému stretu, ktoré zostalo v histórii druhej svetovej vojny známe ako Bitka na Neretve. Roku 1969 bol o tejto hrdinskej epopeji natočený koprodukčný film, v ktorom hlavnú postavu stvárnil známy americký herec Yul Brynner, ale vo filme sa objavili i ďalší významní zahraniční herci ako Franco Nero, Orson Welles, Hardy Krüger, Curd Jürgens či Sergej Bondarčuk. Špeciálne nemecké diverzné jednotky, ktorých veliteľom bol povestný O. Skorzeny (preslávil sa únosom Mussoliniho zo zajatia), sa snažili uniesť ho, no vďaka veľkej obetavosti najmä jednoduchých juhoslovanských partizánov bol Tito zachránený. Ako predsedu Zväzu komunistov Juhoslávie a prezidenta Juhoslávie ho po vojne s najvyššími poctami prijímali vedúci predstavitelia ZSSR, USA, Číny, Indie a iných štátov najmä v rámci hnutia neangažovaných krajín. Kým J. B. Tito žil, tak žila aj Juhoslávia a mala v období studenej vojny veľkú vážnosť. Po rozpade Juhoslávie sa začala vojna, v ktorej sa rozpútala národnostná nenávisť na všetkých úrovniach. Srbi dodnes cítia oprávnenú krivdu z toho, ako pristupujú „obhajcovia ľudských práv“ k obetiam Srbov počas druhej svetovej

Dimitrij Donskoj v bitke na Kulikovom poli, Adolphe Yvon, obraz z roku 1859. Foto: internet

Odrtnuté územia Československej republiky 1938 až 1939 – mapa. Foto: internet

vojny. Najtragickejším osudom prešli Srbi v koncentračnom tábore v chorvátskom Jasenovaci, ktorý bol založený v Nemcami ovládanom tzv. Nezávislom štáte Chorvátsko v auguste roku 1941, kde bolo doslova beštiálnym spôsobom vyvraždených státisíce ľudí, najmä Srbov, popri nich aj Židov, Rómov a Chorvátov – antifašistov. Uvádzajú sa pritom rôzne údaje o počte zavraždených, na čele týchto beštiálnych zločinov boli s Nemcami kolaborujúci fašisti tzv. ustašovci. Dokonca jeden z veliteľov vyhladzovacieho tábora v Jasenovaci bol niekdajší jezuitský kňaz – prívrženec Ustaše! Niektorí historici uvádzajú aj počty obeť: vyše milióna ľudí. Na rozdiel od Osvienčimu, kde ľudia likvidovali najmä v plynových komorách, v Jasenovaci vraždili svoje obete tamojší ustašovskí „poturčenci“ špeciálnymi nožmi srbosekmi. Jednotlivé fragmenty z týchto zločinov majú diabolskú podobu. O tejto rasistickej genocíde sa ani u nás takmer nehovorí a mnohí naši ľudia ani občania iných slovanských krajín o zločinoch v Jasenovaci nikdy nič nepočuli. Podobne ako o zločinoch proti Srbom v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. Počas pobytu v Belehrade na medzinárodnej rusistickej konferencii v roku 2009 nás trikrát zastavili miestni občania, keď sa dozvedeli, že sme zo Slovenska: „Vy naši priatelia, vy nepriznati Kosovo!“ – a vzápätí nás pohostili. Dokonca nás jeden taxikár zobral k belehradskému štadiónu, kde naši futbalisti, ako uvádzam vyššie, v roku 1976 vybojovali titul majstra Európy, keď vo finále porazili vtedajších úradujúcich majstrov sveta – Nemcov. Mnohí Srbi si na tento náš úspech spomínajú s veľkou radosťou a vtedajší úspech Československa považovali takmer za svoj.

V podobných spomienkach o srbskom priateľstve a žičlivosti možno pokračovať. Môj dedo, môj otec, jeho bratia a iní moji rodáci dlhé roky chodili do Srbska a neskôr do Juhoslávie na drotárku a o slovanskom cítení Srbov si zachovali krásne spomienky po celý život. O tom píše už rusínsky autor Kindja (2019), ktorý v Srbsku pred prvou svetovou vojnou drotárčil už od svojich trinástich rokov. Neraz naši drotári spievali vo svojej domovine srbské ľudové piesne. V súčasnosti vďaka TV Folklorika máme možnosť spoznať národnú kultúru Slovákov, žijúcich medzi Srbmi už takmer tristo rokov. S určitosťou možno

povedať, že nikde vo svete sa slovenská kultúra nezachovala v takej presvedčivej pôvodnej verzii ako v Srbsku. Staré slovenské ľudové piesne, pôvodný slovenský jazyk, nádherné ľudové kroje a mnohé príbehy zo života našich krajanov v srbskej Vojvodine sa zachovali vo veľkej miere vďaka tomu, že Srbi sa k nám správajú stále doslova bratsky. Ukázali to napokon ich predstavitelia počas krásneho programu Zem spieva na RTVS.

Mníchov a osud Slovanov

Ešte počas prvej Československej republiky (1918 – 1939) bola Juhoslávia našim najbližším spojencom, keď spolu s Rumunskom tieto tri štáty tvorili spojenecký zväzok pod názvom Malá dohoda. Zradili nás však západní „spojenci“ a prenechali naše krajiny fašistickému Nemecku. Najvyšší predstavitelia Veľkej Británie, Francúzska, Talianska a Nemecka prinútili československú vládu, aby odstúpila Sudety Tretej ríši. Vtedajší britský premiér N. Chamberlain na londýnskom letisku ukazoval Mníchovskú dohodu a oznamoval, že mier v Európe je na najbližších päťdesiat rokov zachránený. Druhá svetová vojna sa začala o necelý rok! S hitlerovcami sa vtedy takisto spojili vlády Poľska a Maďarska, teda naši najbližší susedia. Stále sa žiada v tejto súvislosti pripomínať, že Mníchovská dohoda alebo Mníchovská zrada 29. – 30. septembra 1938 sa realizovala takisto vďaka spomínaným susedným štátom. Maďarské kráľovstvo za odmenu dostalo južné Slovensko po takzvanej Viedenskej arbitráži konanej 2. novembra 1938 a Poľsko dostalo českú časť Těšínska, časť severnej slovenskej Oravy a Spiš. Pomohlo im to? O tuposti vtedajších elit svedčí aj to, že Hitler bol za Mníchovskú dohodu navrhnutý na Nobelovu cenu za mier! O necelý rok 1. septembra 1939 Nemci prepadli Poľsko, čo sa považuje za oficiálny začiatok druhej svetovej vojny, v ktorej zahynulo okolo 6 miliónov občanov Poľska. Nemci však mali v pláne poľský slovanský národ úplne vyhubiť ako jeden z prvých, čo ich vedúci činitelia vôbec neskrývali. K. H. Frank, vtedajší hlavný predstaviteľ nemeckej okupačnej moci v Poľsku, sídliači na kráľovskom hrade Wavel v Krakove, už počas okupácie realizoval genocídu Poliakov. O tom priamo hovoril jeho syn po vojne v TV dokumente Projekt nacizmu (ČT2 9. 2. 2021). Uvedené spomienky Franka mladšieho sú veľmi otvo-

Zľava doprava: Neville Chamberlain, Édouard Daladier, Adolf Hitler, Benito Mussolini a Galeazzo Ciano pred podpisom Mníchovskej dohody.
Foto: internet

rené a v jednom fragmente spomína, ako sa jeho matka povýšenecky a tvrdo správala k Poliakom. V jednom prípade dokonca udrela miestnu predavačku a hneď nato si zobrala veľmi drahé šaty a zaplatila iba symbolickú sumu. Iná spomienka sa viaže na to, ako sa starší syn pýtal otca K. H. Franka: „Čo sú to za mŕtvolky pod hradom Wavel?“ Otec sa tak rozčúlil, že zakázal svojim synom rozprávať na podobné témy – teda o masovom vraždení Poliakov. Zdôrazňujem, že ide o spomienky syna vojnového zločincina K. H. Franka, ktorý bol po vojne na Norimberskom procese odsúdený na trest smrti, hoci ako jediný zo všetkých nemeckých vojnových zločincov sa v istom zmysle kajal a priznával zločiny, ktoré Nemci počas druhej svetovej vojny napáchali. Stále sa žiada zdôrazňovať, že predvojnové poľské politické elity úzko spolupracovali s fašistickým Nemeckom. Na poľskom kráľovskom hrade Wavel je okrem iných známych osobností Poľska pochovaný predvojnový poľský vodca Józef Klemens Piłsudski. Maršala Piłsudského si po jeho smrti v roku 1936 uctil samotný Adolf Hitler, keď sa v Berlíne zúčastnil na smútočnom obrade pri symbolической truhle zahalenej poľskou vlajkou s orlicou. No fakt spolupráce poľského štátu s hitlerovským Nemeckom pred druhou svetovou vojnou vypovedá o veľmi tragických dôsledkoch pre samotných Poliakov a iných Slovanov. Ešte v sedemdesiatych rokoch 20. st. počas návštevy Varšavy nám ako študentom poľskí sprievodcovia ukazovali miesta, na ktorých Nemci masovo strieľali Poliakov – priamo na uliciach Varšavy, ktorú nakoniec prakticky zničili. V tých is-

tých rokoch Nemci takisto surovo prenasledovali radových poľských obyvateľov na poľskom vidieku. Jeden postarší Poliak na to obdobie spomínal, že za nesplnenie predpísaných dodávok poľnohospodárskej produkcie či za tajný chov domácich zvierat ich zobrali do Osvienčimu. Obyvatelia Poľska vo vojnových rokoch boli kruto prenasledovaní a v prvom rade sa to týkalo poľskej inteligencie, ktorú v slovanských krajinách Nemci plánovali likvidovať hneď na začiatku svojej genocídnej politiky. Napríklad tvorivých zamestnancov Jagelonskej univerzity v Krakove zvolali na verejné zhromaždenie a odtiaľ ich priamo odviezli do koncentračných táborov, z ktorých sa mnohí už nikdy nevrátili.

Uvedené fragmenty z tragických osudov Slovanov ako priameho dôsledku Mníchovskej dohody jednoznačne vypovedajú o dlhodobom povýšeneckom vzťahu k nám zo strany Západu. Veď Hitler mal svojich stúpcov v najvyšších kruhoch najmä britskej elity, dokonca mu nadržiaval brat vtedajšieho anglického kráľa. Je to okrem iného prejav stáročnej tendencie týchto kruhov presadzovať svoju západnú dominantnosť.

Vytvorí sa slovanská vzájomnosť?

Naši stároční nepriatelia pokračujú v dlhodobých snahách rozbiť slovanský svet, pričom vedia, že najväčšou prekážkou v tomto ich úsilí je Rusko. Samozrejme, že svoje zámyery verejne priamo nevyslovujú, no rôznymi rafinovanými metódami sa vlastné protislovanské postupy snažia dosiahnuť stále. V prvom rade sa zamerali na izolovanie

Ruska od ostatného slovanského sveta, čo sa im darí. V našich médiách prakticky nenájdeme pozitívnu informáciu o Rusku, najčastejšie sa ponúkajú iba rôzne negatívne údaje. Keď sa na Slovensku pripravovali koncerty Alexandrovcov, na RTVS išli reklamy o ich vystúpeniach, ktoré prinášali televízii nemalé zisky. No z ôsmich koncertov televízia neprinesla ani jeden záber či správu. Pritom na týchto vystúpeniach, na ktoré bolo veľmi ťažko zohnať vstupenky, sa zúčastnili desiatky tisícov našich obyvateľov. Vlastne všetky podujatia so slovanskou tematikou sa médiami ignorujú, väčšina z nich sú vo vlastníctve prozápadných oligarchických skupín. Pritom v rôznych mediálnych vystúpeniach niektorí „odborníci“ (medzi nimi bývalí pracovníci ústavu marxizmu-leninizmu) upozorňujú na „ruské manipulácie“ a ruské ovplyvňovanie našej verejnej mienky. Stačí si pozrieť týždenný prehľad televíznych programov a spočítať si ruské a západné programy! Na jednotlivých kanáloch TV za 24 hodín nachádzame aj dvadsať amerických a západných filmov, medzi ktorými dominujú trilery a iné doslova antikultúrne produkcie či produkcie kultúry smrti, ako to nazývajú niektorí myslitelia.

Kam teda kráča slovanský svet? Pri tejto otázke vidím obraz známeho ruského maliara Vereščagina Viťaz na rasputie (Bojovník na rázcestí), ktorý stojí pred výberom: ktorým smerom sa mám dať na cestu? Pred takýmto rozhodnutím je neraz vlastne každý človek. V plnej miere sa to týka slovanských národov, ktoré kedysi chceli spojiť naši národní buditeľia. Dnes sú často zatracovaní ako nositelia nebezpečného panslavizmu. V jednom čísle časopisu Týždeň bola na jeho titulnej stránke uverejnená fotomontáž Ľudovíta Štúra v gardistickej uniforme! Tým vlastne jeho celoživotné pronárodné a proslovanské úsilie bolo zhanobené. V menovanom časopise sa píše: Sme Západ, nie Východ. Čo by asi na to povedal P. J. Šafárik, ktorý vo svojom veľkolepom diele Slované starožitnosti (Slavjanskije drevnosti) vehementne a na vedeckých podkladoch obhajoval slovanské korene v Európe? A ako by to vnímal najväčší ukrajinský básnik T. H. Ševčenko, ktorý na počesť P. J. Šafárika napísal:

Slava Tobi Šafariku,	Sláva Tebe, Šafárik,
Vo viki i viki,	Na veki a veki,
Ščo zvij jesi v odno	Že si zviedol v jedno
more,	more,
Slavjanskije riki.	Tie slovanské rieky.

Títo naši veľkí Slovania, akými boli Puškin, Ševčenko, Šafárik, Štefánik, Štúr, Duchnovič a mnohí ďalší by boli veľmi nepríjemne prekvapení z toho, čo sa nachádza v toku dnešných slovanských riek. Napriek tomu si máme a musíme chrániť svoju slovanskú rodinu, lebo nikto iný to za nás neurobí. Tým viac, že v súčasnom svete sa v jeho mocenskej zložke neustále znevažuje slovanská kultúra, slovanský svet a Slovania vôbec. Nie je to prvýkrát.

Záver – poučme sa

Nemci v období Tretej ríše mali Generálny plán Ost, v ktorom sa sústreďovali na likvidáciu Slovanov. Ešte pred vojnou bola v hitlerovskom Nemecku vydaná „vedecká“ približne stostranová kniha pod názvom Untermensch – Podčlovek, v ktorej sa uvádzajú okrem iného plány ako naložiť s národmi, ktoré boli Nemcami považované za

podľudí. Bola vytvorená klasifikácia týchto ľudí na štyri skupiny:

1. Do prvej skupiny boli zaradení ľudia určení k okamžitej likvidácii. V prvom rade sa to týkalo predstaviteľov slovanskej inteligencie. Nemci už v tejto diabolskej činnosti mali skúsenosti najmä s plynovými komorami.
2. Sem boli zaradení ľudia, ktorých bolo možné germanizovať. Podľa vtedajších nemeckých rasistických kritérií do tejto skupiny mali byť zaradení najmä mladí Slovania, ktorí mali isté genetické príznaky blízke nemeckým nadržom. Napríklad mali mať blondavé vlasy, modré oči, isté telesné miery a pod. Na uliciach nemeckých miest prebiehali ukážky rasovej teórie. Vybraným ľuďom merali napríklad hlavy a poukazovali na ich rasovú vhodnosť alebo na rasovú druhoradosť. Napríklad podľa tejto teórie L. N. Tolstoj bol rasovo menejcenný ako mnohé ďalšie osobnosti slovanského sveta. Keď jeho rodisko Jasnú Polanu obsadili Nemci, tak na jeho hrobe konali svoje potreby.
3. Do tejto skupiny mali byť zaradení Slovania, ktorí boli automaticky považovaní za menejcenných a ich život mal prebiehať v ťažkých podmienkach v pracovných a koncentračných táboroch, kde postupne mali byť likvidovaní. V tom už Nemci mali bohaté skúsenosti, ktoré získali v mnohých koncentračných táboroch počas existencie Tretej ríše. Boli dokonca vytvorené plány, podľa ktorých sa určovali časové limity, za aké Nemci plánovali zlikvidovať milióny Slovanov.
4. Štvrtá skupina Slovanov mala strážiť Slovanov z tretej skupiny, pričom pomáhala Nemcom v likvidácii najväčšej masy slovanského obyvateľstva. Išlo o zradcov a kolaborantov, ktorí už počas druhej svetovej vojny aktívne spolupracovali s Nemcami pri vypaľovaní a vyvražďovaní dedín so slovanským obyvateľstvom. Napríklad v Bielorusku bolo takto vypálených 628 dedín aj s ich obyvateľmi. O tom vypovedá sfilmovaný román Chatynskaja apovesé (1972) od bieloruského spisovateľa Alesa Adamoviča natočená roku 1985 pod názvom Idi i smotri (Chod' a pozeraj) režisérom Elemom Klimovom. Na Slovensku takto vypálili nemecké bezpečnostné jednotky 119 dedín a niektoré obce vypaľovali ešte začiatkom roku 1945, keď sa sovietski vojaci blížili k Berlínu. Na tomto mieste možno uviesť dedinu Kremnička a vápenku v Nemeckej na strednom Slovensku, kde nemeckí nacisti a slovenskí gardisti postrieľali stovky slovenských a židovských civilistov, partizánov a antifašistov. V našich časoch je tam postavený pamätník. Stále v tejto súvislosti najnaliehavejšou je výzva: Slovania, spamätajte sa!

Literatúra

- Horák, A. O Slovanoch úplne inak (Pacher, s. 108-197).
 Kahn, A. E. – Sayers, M. Veľké sprisahanie proti Rusku. Eko-konzult, 2017.
 Kindja, I. Drotári. Prešov, Rusínska obroda na Slovensku, 2019.
 Knobloch, E. Nomádi a Rusové. Asijské vlivy v ruských dejinách. Praha, TRITON, 2008.
 Kučera, M. Slovensko v dobách stredovekých. Bratislava, PERFEKT, 2020.
 McNamara, K. J. Veľký sen dvoch malých národov. Československé légie v Rusku a vznik prvej republiky. Bratislava, SLOVART, 2020.
 Pacher, J. Zašlá Sláva Slávnych Slávov. Eko-konzult, 2019.
 Sloboda, P. Osmanské výboje do Európy. In Zem a vek, 2021, č. 3, s. 92-93.

Rozhovor s predsedom Matice slovenskej Alešom Gabričom

Zhovárala sa Katarína Koňariková, riaditeľka Krajského múzea Matice slovenskej, Slovensko

Aké kultúrne a vzdelávacie prekážky museli Slovinci prekonávať pred vznikom Matice slovenskej?

Význam založenia nášho združenia a jeho činnosti v nasledujúcich desaťročiach môžeme porovnať aj cez prizmu duchovného stavu Slovincov pred a po vzniku Matice. Vyberme si obdobie, keď do Ľubľany, vtedy ešte iba krajského hlavného mesta, prišiel básnik slovenskej hymny Zdravljica. Keď France Prešeren navštevoval gymnázium v Ľubľane, učil sa iba v nemčine. Ak chcel ísť do divadla, mohol sledovať iba predstavenia v nemčine. Aj noviny čítal v tomto jazyku, keďže slovenské ešte neexistovali alebo začali vychádzať až ku koncu jeho života. V začiatkoch 20. storočia načrtla podobné podmienky jeho dcéra Ernestina Jelovšeková, ktorá napísala v roku 1883 spomienky na svojho otca, autora dnešnej slovenskej hymny, v nemčine, pretože celý život prežila medzi Nemcami a nemala k dispozícii slovenskú literatúru.

Akým spôsobom prispela Matica slovenská k rýchlemu kultúrnemu rozvoju Slovincov?

Matica slovenská mala zásadnú úlohu pri zvyšovaní gramotnosti a prístupe k literatúre v slovinčine. Tento kultúrny vzostup si nevšimli len samotní Slovinci; roku 1896 profesor z univerzity v Grazi Ludwik Gumplowicz v parížskom časopise *Revue internationale de sociologie* opísal rýchly kultúrny rozvoj Slovincov ako príklad, že

mladé kultúrne národy už nepotrebujú storočia na dosiahnutie úrovne starších kultúrnych národov. Tento článok bol preložený do slovinčiny a vyšiel v období prvého rozkvetu Matice slovenskej, kedy ju viedol literárny historik Fran Levce.

Ako sa zmenili kultúrne a vzdelávacie možnosti Slovincov na prelome 19. a 20. storočia?

Na prelome 19. a 20. storočia mali Slovinci a Slovinky na rozdiel od Prešerenových čias možnosť navštevovať slovenské školy, čítať slovenské noviny, chodiť na slovenské divadelné predstavenia a koncerty. Vzdelanejší mohli siahnúť po odbornej a vedeckej literatúre v slovinčine, čím sa upevňovala slovenská odborná terminológia. Mnohí sa pridávali do Matice slovenskej ako združenia, ktoré tieto možnosti ponúkali.

Prečo bola Matica slovenská považovaná za kľúčovú inštitúciu v úsilí o vznik slovenskej univerzity a akadémie?

Matica, ktorú označovali aj ako „naša malá akadémia,“ bola pre vzdelaných Slovincov inštitúciou, ktorá mala dbať aj na vznik slovenskej univerzity a akadémie. Koncom 19. storočia, keď tieto myšlienky opäť zaznievali, boli členovia Matice najhlasnejšími podporovateľmi tohto úsilia. Študent Ivan Prijatelj, neskôr profesor a člen prvého profesorského zboru Ľubľanskej univerzity, v roku 1901 na

Matica slovenská v zastúpení jej predsedu Mariána Gešpera ocenila Maticu slovinskú pri jej mimoriadnom 160 ročnom jubileu, pričom predseda Matice slovenskej odovzdal predsedovi Matice slovinskej Alešovi Gabričovi Zlatú cenu Matice slovenskej. Foto: Matica slovinská

zhromaždení slovinských študentov zdôraznil, že boj za slovinskú rovnoprávnosť a kultúrne hodnoty je jasný.

Akú úlohu zohrávala Matica slovinská počas oboch svetových vojen a ako reagovala na tlak fašistických okupačných síl?

Matica slovinská bola dôležitá v období oboch svetových vojen, keď bola jej činnosť dvakrát prerušená. Matica a jej členovia sa neodchýlili od svojho poslania, boli iniciátormi vzniku prvej slovinskej univerzity a neskôr aj Akadémie vied a umenia v Ľubláne. Aj po rozdelení Slovinska a okupácii v roku 1941 sa Matica odmietla podriaďovať požiadavkám fašistických okupačných síl a prešla si perzekúciou za svoje neústupné postoje.

Aký význam má dnes Matica slovinská pre slovinskú identitu a kultúru a ako sa zmenila jej úloha v porovnaní s minulosťou?

Dnes, keď si Slovinky a Slovinci pripomínajú Prešerenov deň ako sviatok kultúry, sa podmienky pre naše kultúrne a vedecké pôsobenie nedajú porovnať s tými z čias autora našej hymny.

Úlohy, ktoré Matica plnila v prvých desaťročiach, dnes preberajú hlavné slovinské profesionálne kultúrne a vedecké inštitúcie. Matica slovinská však zostáva dôležitou súčasťou slovinskej identity. Napriek politickej nejednote bol zákon o Matici slovinskej v roku 2017 prijatý jednomyselne, čo potvrdzuje, že mnohí uvedomelí Slovinci vnímajú Maticu ako stavebný kameň slovinskej kultúry.

Naše snahy nie sú nostalgickým návratom do minulosti, ale záväzkom, že každým ďalším rokom obohatíme vedecké a umelecké úspechy Slovinska a odovzdáme budúcim generáciám Slovinska „Magna charta kultúrneho rozvoja nášho národa“ v čo najlepšej podobe a vysokej kondícii.

Pavol Jozef Šafárik (1795 – 1861)

Erik Germuška, Matica slovenská, Slovensko

„Jazyk jest vědomí národa, jest jeho duch v nejvyšším svém zjevení, jest čarovně mocný svazek, jenž dítě k matce, bratra k bratru, rodinu k rodině víže a je všechny spojuje v národ.“

Výnimočný Slovák, zakladateľ modernej vedeckej slavistiky, zástanca slovanskej vzájomnosti pri rešpektovaní jednotlivých národných špecifik Slovanov, vedec a popularizátor slovanskej idey v neľahkom politickom a existenčnom postavení slovanských národov 19. storočia. Šafárika možno označiť za jedného z otcov slovenského národa, ktorý aj napriek mnohým historickým peripetiám smeroval nielen k utvoreniu moderného národa, ale aj k vlastnej štátnosti a slovanskému civilizačnému ukotveniu v európskej rodine národov. Šafárik výrazne prispel ku kultúrnej samoidentifikácii Slovákov, ktorá bola predstupňom a osnovou ďalšieho nielen politického kreovania národa.

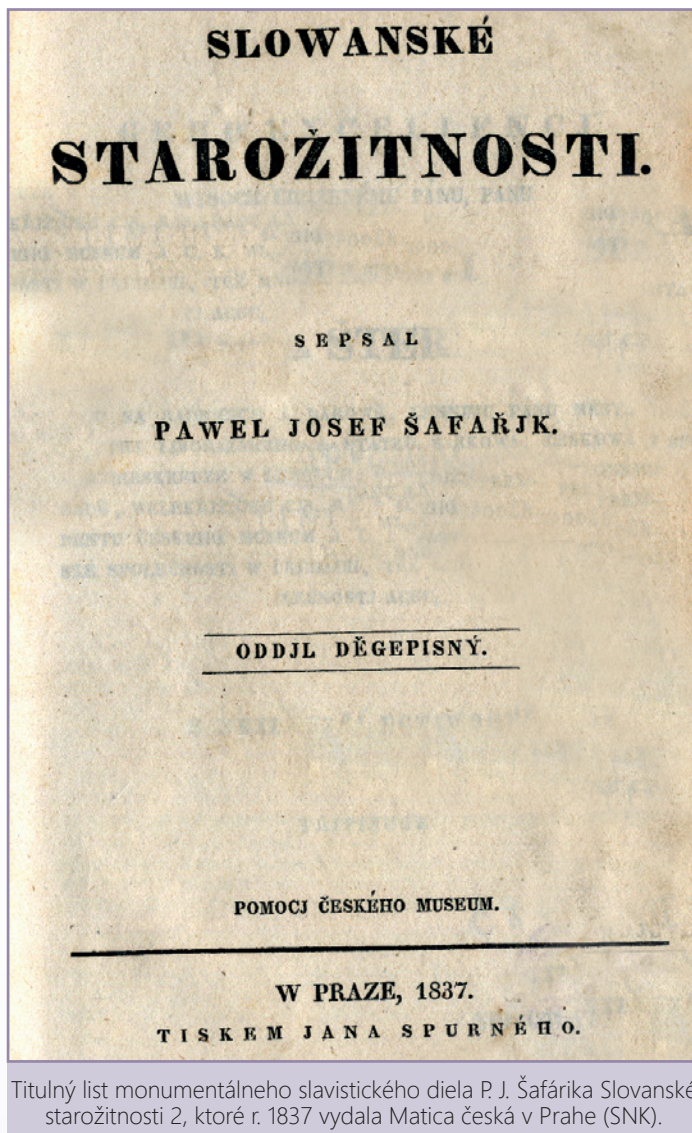
V slovanskom prostredí je Pavol Jozef Šafárik vnímaný ako jeden z osnovateľov všeslovanskej idey slovanskej vzájomnosti. Dvojica Šafárik a Ján Kollár je históriou vnímaná ako nerozlučný slovenský a slovanský tandem, ktorý sníval o sláve Slávov slávnych a ich svetlej budúcnosti. Šafárik ako zakladateľ modernej slavistiky bol vedecky založený a vo vnímaní Slovanov stál nohami pevne na zemi. Kollár

bol naopak verný svojmu romantickému pohľadu na slovanstvo a jeho miesto vo svete, ktoré zanietene ospevoval vo svojej poézii. Pre pestrejší pohľad na dielo Pavla Jozefa Šafárika uvediem niekoľko citátov z neslovanského kultúrneho prostredia. Robert Pynsent, anglický literárny vedec o Šafárikovi píše: „Na rozdiel od Kollára bol Šafárik veľmi príjemným mužom. Obaja boli pre vec Slovanov nadšení (na počiatku Kollár inšpiroval Šafárika), avšak Šafárik uplatnil svoje nadšenie vo vedeckej práci a Kollár naopak v poézii, na polovicu v politickej teórii a v divokom fantazírovaní.“ Kanadský historik Peter Brock sa o Šafárikovi zmieňuje: „Prepracovanejšiu koncepciu samostatnej slovenskej identity v československom celku predstavil Šafárik v roku 1826. Sústredil sa najmä na lingvistické a literárne aspekty. Šafárik intelektuálne predstihol Kollára a čoskoro sa stal jedným z najvýznamnejších vzdelancov Slovanstva“. Filozof Roger Scruton píše: „Práve Šafárik by mohol byť symbolom Slovenska ako reálnej entity medzi civilizovanými národmi sveta.“ (Káša, Fenomén Slovanstva, s. 84)

Šafárik a geopolitické súvislosti Európy v 19. storočí

„Prvé, čo zaujme pozornosť pri úvahe o starých Slovanoch, je obrovská rozloha tohto asi 50-60 miliónového kmeňa, zaberajúceho takmer pol Európy a tretinu Ázie, rozdeleného všelijakými názvami a sídlami na početné vetvy a ratolesti a spätého iba dôležitým ohnivkom spoločného jazyka, hoc pritom i roztriešteného na viacero nárečí. Od Dubrovníka na Jadrane, na sever až k brehom Ladového mora, napravo až na Kamčatku blízko Japonska, naľavo až k Baltskému moru, všade možno nájsť slovanské obyvateľstvo, niekde vládnuce, niekde podrobené iným národom.“ (Šafárik, Dejiny Slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí, 1992, s. 17)

Šafárik považoval kmeň Slovanov za pôvodne európsky a prinajmenšom rovnako starý ako ostatné pôvodné obyvateľstvo Európy. „Podľa toho sme hodnotnými príčinami a dôvodmi donútení prijímať za správne, že slovanský kmeň je v Európe rovnako starý ako jemu príbuzné kmene litovský, nemecký, keltský, latinský a trácky, že jeho sídla sa v najstaršej dobe rozprestierali od Adriatického mora až k Baltickému, od pobrežia Odry až k prameňom Dnepra a Donu, a že svojou ľudnatosťou sa už vtedy vyrovnal najľudnatejším európskym kmeňom alebo ich aj prevyšoval. Domnienka niektorých, žeby Slovania boli vtrhli do Európy až v čase veľkého sťahovania uralských národov alebo o niečo skôr, sa nám už teraz stavia pred oči v správnom svetle, teda v celej svojej ničomnosti a nezmyselnosti. Také veľké kmene, akým vidíme byť na konci tejto časti a na počiatku nasledujúcej aj kmeň slovanský, nikdy neprichádzajú odinaka! naraz, ale vyrastajú na mieste. Veľké a ľudnaté kmene vysielajú svoju čľaď, nadbytok svojej ľudnatosti, ako nejaké roje do cudzích krajín: samo však otcovské plemeno zo zdedenej, svojím potom oplodnenej zeme sa ani dobrovoľne, ani nevdojak inam nestáhuje, v nej rastie, v nej dozrieva, v nej tiež umiera. Slovania sú teda praobyvatelia Európy.“ (Šafárik, Slovanské starožitnosti 1, s. 346) Slovanofilske hnutie 19. storočia je teda prirodzeným obrazom emancipácie slovanských národov, ktoré vo väčšine žili ako potláčaná národná entita vo veľkých mnohonárodných celkoch v Rakúskej monarchii a v Osmanskej ríši. Slovanofilstvo postupne naberalo vtedy nový a rodiaci sa geopolitický rozmer, najvýraznejší v ruskom filozofickom myslení, ktorého najvýznamnejším reprezentantom bol Nikolaj Danilevskij so svojimi kultúrno-historickými typmi, teda civilizáciami, medzi ktoré radil aj slovanskú civilizáciu. S problémom prekrúcania dejín i rôznych dejinných epôch sa stretávame asi v každej historickej etape ľudstva. Nájsť pravdivý obraz o nás Slovanoch je odkazom vedeckej práce Šafárika aj pre súčasnosť v jeho najvýznamnejšom diele Spisy Pavla Jozefa Šafárika, ktoré pozostáva zo Slovanských starožitností, Slovanského národopisu a Dejín slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí. Šafárik poznamenáva: „Nájdienie slovanstva v slovanstve, čiže vyskúmanie pravého pôvodu nášho kmeňa, spojené so starostlivým skúmaním pôvodu a pradejín ostatných, s týmto našim susediacich kmeňov, zamedzí v budúcnosti, ako pevne dufame, cestu akémukoľvek slepému a všetečnému spájaniu Slovanov so Skýtmi, Sarmatmi, Hunmi, Avarmi a inými cudzoplemenníkmi, ktorým bol náš doterajší dejepis domácimi i cudzincami tak ohavne nakazený a obrátený na smradľavé bahnisko táranín.“ (Šafárik, Slovanské starožitnosti, s. 347). Eduard Chmelár potvrdzuje správnosť Šafárikových predpokladov a poznamenáva: „Najnovšie

Titulný list monumentálneho slavistického diela P. J. Šafárika Slovanské starožitnosti 2, ktoré r. 1837 vydala Matica česká v Prahe (SNK).

výskumy naznačujú, že teória Pavla Jozefa Šafárika o tom, že Slovania patria k pôvodným obyvateľom Európy, nemusí byť úplne chybná. Rozšírený názor, že Slovania prišli na územie dnešného Slovenska až na prelome 5. a 6. storočia, považujeme za neudržateľný“ (Chmelár, Rekonštrukcia slovanských dejín, s. 10).

Historik Viktor Timura vyzdvihuje Pavla Jozefa Šafárika ako jedného zo slovenských bádateľov, ktorí sa neuspokojili s povrchnou teóriou o príchode Slovanov na územie Európy a Slovenska v 5. storočí. „Teória, začínajúca s históriou Slovanov a Slovenov – Slovákov v 5. - 6. storočí nášho letopočtu, nie je výmyslom slovanských ani slovenských historikov. Má pôvod v západnej historiografii a v jazykovede 19. storočia, najmä nemeckej, odkiaľ si ju historici osvojili. Naša historická veda na tejto neudržateľnej predstave a teórii však nepochopiteľne zotráva, opierajúc sa o archeologické poznatky z 1. polovice prvého tisícročia nášho letopočtu.“ (V. Timura, Slovensko – zamlčané dejiny, s. 9)

Pavol Jozef Šafárik bol ovplyvnený veľkým slovanofilom a vizionárom Jánom Kollárom, ktorý predostrel politicky prebúdzajúcemu sa slovenskému národu ideologicky a filozoficky širší, teda globálnejší rozmer vlastnej existencie svojou humanistickou víziou všeslovanskej vzájomnosti. „So vzrastajúcou vzájomnosťou porastie vzájomná láska a jednota. Budeme sa vždy menej nenávidieť a opovrhovať, čím viac budeme sa ústne alebo písomne navzájom stýkať. Spoločná literatúra a výmena duchovných darov naplní mysle ustáté spormi vzájomnou dôverou, spustnuté srdcia vzá-

Básnik, historik a slavista P. J. Šafárik (1795-1861), spoluzakladateľ a spolupracovník Matice srbskej a Matice českej, r. 1827 iniciátor myšlienky založenia MS (Bohúň, P. M.: Podobizeň Pavla Jozefa Šafárika, olej, SNLM)

jomnou láskou, duše zmyslom pre spoločný záujem celku." (J. Kollár, O literárnej vzájomnosti medzi rozličnými kmeňmi a nárečiami slovanského národa, s. 450) Spolu s prebúdzaním sa národnoemancipačných snáh u podrobených, predovšetkým u malých slovanských národov, silneli aj konfrontačné sily, ktoré mali za cieľ potlačiť a oddialiť nevyhnutné rozpady mnohonárodnostných monarchií. Štefan Marko Daxner k silnejúcej maďarizácii Slovákov poznamenal: „Nech sa líbi komukoľvek, kto pozná bližšie spoločnosť maďarskú, porovnať jej charakter s charakterom niekdajších Kumánov, a objavia sa mu príbuzné črty. Tá istá vypínavosť, osobitosť a pýcha; tá istá vládybažnosť a náchylnosť k týranii slabšieho, tá istá intolerantnosť a nenávidenie všetkého, čo je inorodé, charakterizuje i teraz spoločnosť maďarskú, ako nám to historici o Kumánoch poznačili... Taký je centralizačný systém maďarizácie, v ktorom niet a ani nemôže byť miesta pre slobodný vývin nemaďarských národných živlov, lebo intolerantnosť nestrpí seberovného." (J. Sopko, P. Dvorrák, Kroniky stredovekého Slovenska, s. 295)

Záver

Aký je odkaz Šafárika pre dnešného slovanského mladíka a Slováka obývajúceho už vlastný národný štát v dobe súčasnej kultúrnej, hodnotovej a politickej globalizácie? Geopolitická unipolarita, kultúrna uniformita, potlačanie národného je v priamom rozpore so vzácnym dedičstvom našich generácií národných buditeľov. Tak ako samotný slovanský svet vnímal Šafárik ako pestrý a heterogénny, snažiaci sa o rovnoprávne postavenie s ostatnými národmi Európy, tak aj dnes by slovanské národy nemali splynúť v jednej prevládajúcej globalizovanej mase vyznávajúcej cudzie hodnoty a kultúry. „Už prozreteľnosť rozhodla, aby Slovania nie ako palma s jedným kmeňom, ale ako mnohovetvistý, naširoko-dáľeko tieniaci dub, čo najrôznorodnejšie rozvetvený rozkvitali, v rôznych formách niesli ovocie rozličného druhu." (Šafárik, Dejiny slovanského jazyka..., s. 54) Život a dielo Pavla Jozefa Šafárika je spojený s tvorbou národnej idey a ná-

rodnej sebaidentifikácie. Jazyk vnímal ako prvý krok k oživeniu národa a národného života. Kým naši predkovia čelili silnej maďarizácii, v súčasnosti čelíme prílišnej vesternizácii našej spoločnosti a anglikanizácii spisovného jazyka. Počas štúdií v nemeckej Jene bol Šafárik ovplyvnený herderovskou ideou o prirodzených princípoch existencie každého národa a Jungmannovou rozpravou o cene materinskej reči a národnej vzdelanosti. „Slovanský mladík s vyššími cieľmi, v ktorého hrudi sa zrodila náhodne alebo zákonite túžba hlbšie vniknúť do svojej materinskej reči; jedine v materinskej reči možno dosiahnuť pravú dokonalosť jazyka i ducha, nikdy nestráca odvahu v tvrdom boji s nescíselnými a nečakanými prekážkami, často i s neprajníckymi snahami každého druhu, ba naopak, ešte pevnejšie zotrváva pri poznanom klenote zdedenej reči i národného svojrázu a napokon víťazí." (Šafárik, Dejiny slovanských nárečí..., s. 14)

„Národ, jenž má vědomí důležitosti přirozeného jazyka pro vyšší svůj duchovní život, sám jej navrhuje a jeho se zříká, páchá na sobě samovraždu a přerušuje tím věčné zákony Boží." (Pavol Jozef Šafárik)

LITERATÚRA

- Chmelár, E. (2022): Rekonštrukcia slovenských dejín. Bratislava. ISBN 978-80-8202-194-6
- Káša, P. (2005): P. J. Šafárik a jeho prirodzený obraz (nielen) slovanského sveta. Zborník Fenomén Slovanstva II. Prešov. ISBN 80-8068-367-0
- Šafárik, P.J. (1992): Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí. Košice. ISBN 80-234-0054-1
- Timura, V. (2016): Zamlčané dejiny. Eko-konzult. ISBN 978-80-8079-197-1
- Zdroj: <https://citaty.net/citaty/22513-pavel-josef-safarik-na-rod-jenz-ma-vedomi-dulezitosti-prirozeneho-jazyk/>
<https://citaty.net/citaty/2813-pavel-josef-safarik-jazyk-jest-vedomi-naroda-jest-jeho-duch-v-nejvyss/>

Rastislav Surový vo večnosti. Rozlúčka s bývalým predsedom Matice slovenskej v Juhoslávii

Viliam Komora, tajomník Matice slovenskej, Slovensko

Dlhoročný predseda Matice slovenskej v Juhoslávii a čestný predseda Matice slovenskej v Srbsku Rastislav Surový odišiel do večnosti v sobotu 13. januára podvečer, pričom sa dožil úctyhodného pozemského veku 88 rokov.

„Opustil nás nečakane veľký národovec,..., ktorý vynikal svojím pôsobením na národa roli dedičnej!“ informoval širokú verejnosť v Srbsku i na Slovensku, ako aj našu Maticu slovenskú Pavel Surový, poslanec Autonómnej pokrajiny Vojvodiny v Srbskej republike, predseda strany Slováci, vpred a riaditeľ Kultúrneho centra Kysáč. P. Surový doplnil, že „Rastislav Surový bol aj dlhoročným predsedom Miestneho odboru Matice slovenskej v Srbsku v Kysáči, ako aj bývalým učiteľom a riaditeľom Základnej školy Ľudovíta Štúra v Kysáči, človek s veľkým srdcom a elánom, ktorý sa do poslednej chvíle zasadzoval za náš Kysáč a za Slovákov v Srbsku. Ako sme ho volali: náš ujko Mirko je príkladom pre všetkých nás, ako má človek do poslednej chvíle pracovať, nemá sa vzdávať a stále byť aktívny, pracovať a účinkovať v spoločenskom a kultúrnom živote! Dôstojne nás reprezentoval doma a v zahraničí na všetkých úrovniach a pred všetkými delegáciami. Pôsoobil a bojoval za náš Kysáč a nás Slovákov! Ujko Mirko, zo-

staneš navždy v našich srdciach! Nech mu je večná sláva!“ uzatvára Pavel Surový.

O odchode do večnosti informovali aj médiá v Srbsku, ako i ostatná krajská tlač. Doplňme, že pozemskú púť uzavrel náhle. Odišiel od svojej rodiny a manželky Eleny Surovej, rod. Hansmanovej, s ktorou prežili takmer celý život. Kulpin.net pripomína, že s manželkou boli rovesníkmi, osem rokov chodili do Slovenského gymnázia v Petrovci, ktoré absolvovali v roku 1953. Následne spoločne pokračovali v štúdiu Vyššej pedagogickej školy v Novom Sade, kde Rastislav študoval dejepis a zemepis, ktorý následne vyučoval. Spoločne s manželkou pracovali ako učители v Základnej škole v Kysáči. Podieľali sa však aj na kultúrnych a spoločenských podujatiach v tejto „slovenskej“ obci v Srbsku, ako i v okolitých obciach, pomáhali budovať slovenskú kultúru a spoločenské povedomie. Musíme ešte doplniť, že počas ostatných augustových Slovenských národných slávností v srbskom Báčskom Petrovci sa venoval a približoval kultúru a činnosť Slovákov v Srbsku aj našej matickej delegácii zo Slovenska, bol čulý a aktívne sa venoval maticiarom zo Slovenska.

Rastislav Surový sa narodil v Kysáči 11. septembra 1935, kde aj vychodil základnú školu. Nižšie a vyššie stredoškols-

ské štúdium a maturitu absolvoval v Petrovci v Slovenskom gymnáziu. Dejepis a zemepis vyštudoval na Vyššej pedagogickej škole v Novom Sade. Tieto predmety neskôr vyučoval na Základnej škole Ľudovíta Štúra v rodnom Kysáči, kde bol neskôr dvanásť rokov riaditeľom. Pomohol vybudovaniu modernej školskej budovy s telocvičňou, športového areálu a celého prostredia. Do dôchodku odišiel z postu riaditeľa školy v roku 1997. Už počas aktívneho pracovného života sa zapojil do kultúrneho a spoločenského prostredia a budoval slovenské národné povedomie vo vtedajšej Juhoslávii. Aktívne sa angažoval v práci práce Matice slovenskej v Juhoslávii (MSJ), neskôr sa stal predsedom Miestneho odboru MS v Kysáči, následne podpredsedom MSJ pre Báčku, v rokoch 1997 – 2005 bol predsedom MSJ. Pod jeho vedením sa udržala a rozvíjala aktívna spolupráca s juhoslovanskou, srbskou i slovenskou vládou a politickými predstaviteľmi. Taktiež bola veľmi aktívna spolupráca s umeleckými, kultúrnymi organizáciami i so slovakistami vo Vojvodine. Napomohol ku kúpe a oprave sídelnej matičnej budovy v Petrovci. Taktiež sa podieľal na obnove Slovenského národného domu v Kysáči, ktoré je sídlom Miestneho odboru Matice slovenskej. Počas výkonu funkcie predsedu MSJ pôsobil aj ako člen Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny. Matica slovenská (na Slovensku) mu v roku 2004 udelila titul čestného členstva, v roku 2005 mu Matica slovenská v Juhoslávii udelila titul čestného predsedu. Doposiaľ sa jeho podobizeň vyníma medzi ostatnými predsedami v sídle MSJ v Petrovci, dnes Matice slovenskej v Srbsku.

Za Maticu slovenskú, za slovenský národ a veríme, že môžeme aj za Slovenskú republiku, tejto osobnosti vysloviť Večnú pamiatku a nech odpočíva v pokoji. Veríme, že slovenský národ v Srbsku, ako aj na Slovensku, ako i široká rodina matičiarov na Rastislava Surového nezabudnú a bude naďalej súčasťou našej veľkej slovenskej rodiny.

Nech na Rastislava Surového ostane večná pamiatka!

Portrét Rastislava Surového v sídelnej budove MS.
Foto: Viliam Komora

Rastislav Surový ako kandidát do Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny. Foto: Pavel Surový

Slovenské pohľady, 2024, č. 7-8

Slovensko-srbská matičná spolupráca prináša ďalšie plody

Radoslav Žgrada, šéfredaktor Slovenských pohľadov, Slovensko

Kultúrna spolupráca slovanských národov má dlhú tradíciu siahajúcu už do začiatkov ich národnoemancipačných pohybov. Všetky etniká a národnosti západných a južných Slovanov boli stáročia pod nadvládou iných národov: Nemcov, Maďarov či Turkov. Srbom sa podarilo vymaniť z osmanského područia v druhej polovici 19. storočia, aj to len časti územia. Slováci museli trpieť národnostný útlak, až kým veľká vojna nerozmetala habsburský žalár národov.

Túžba po slobode si razila cestičku len pomaly a opatrne. Slovenské národy sa v neľahkých časoch usilovali byť na kultúrnom poli jeden druhému oporou a inšpiráciou. Veď práve vznik Matice srbskej v roku 1826 bol impulzom a žiarivým príkladom pre matice iných podrobených národov. Prvá historicky zaznamenaná myšlienka, ktorá zachytáva túžbu po vzniku Matice slovenskej, patrí Pavlovi Jozefovi Šafárikovi v liste z 19. júla 1827 adresovanom Jánovi Kollárovi, kde argumentuje práve pozitívnym príkladom Matice srbskej.

Osudy Srbov a Slovákov sú v mnohom podobné. Spája nás viac ako príslušnosť k jednému z európskych etnických kmeňov, spájajú nás slzy a žiaľ dlhých stáročí neslobody, útlaku, straty najbližších aj svojvôľa mocností v moderných dejinách. Srbi (rovnako ako my) si hľadali miesto a uznanie ako kultúrny národ v nepriaznivých podmienkach. Srbsko je krásna krajina s otvorenými a pohostinnými ľuďmi, ktorá má čo ponúknuť európskej literatúre aj svetu už od čias prvého koncipovania moderného srbského jazyka Vukom Stefanovičom Karadžičom. Práve jeho tvorba, známa aj naším národným buditeľom, rozšírila kultúrne povedomie o Srbsku v dobovej Európe.

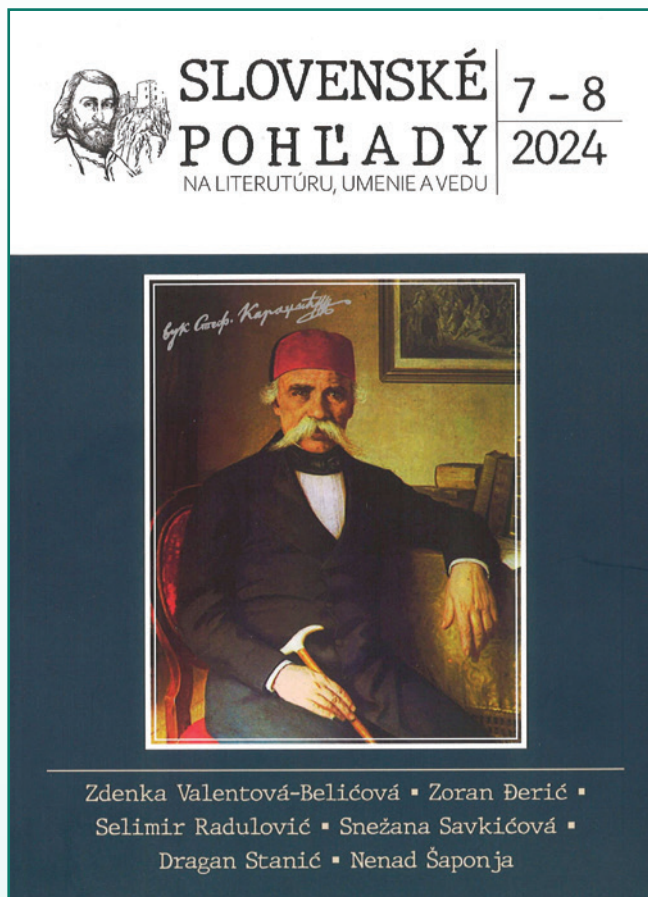
Nová generácia spisovateľov, ktorá si osvojila Karadžičovu jazykovú kodifikáciu (patrili k nej Branko Radičević alebo Đuro Daničić; druhý uvedený ešte mierne upravil Karadžičov pravopis), svojou tvorbou upevnila význam a hodnotu srbskej kultúry. K význačným autorom romantickej literatúry v Srbsku a Čiernej Hore sa začleňovali aj Petar Petrović Njegoš či Jovan Jovanović Zmaj,

ktorých tvorbu môžeme nájsť v obnovených Slovenských pohľadoch z čias vedenia Vajanským a Škultéty. Práve Srbi a Slováci boli najhorlivejšími zástancami myšlienok panslavizmu, všeslovanskej vzájomnosti či slovanofilstva. Spomedzi autorov 19. storočia spomeňme aspoň Svetozara Markovića, Petara Kočića, Borislava Stankovića či Branislava Nušića. V 20. storočí sa s nástupom moderny stretávame s menami Gustáva Matoša, Pavleho Popovića, Jovana Skerlića či Sima Pandurovića. Táto generácia tvorí „zlatý vek srbskej literatúry“. So vznikom spoločného samostatného juhoslovanského štátu v otvorenejších podmienkach medzivojnového obdobia ich literatúra reflektovala všetky dobové trendy (surrealizmus, expresionizmus a iné), nasávala

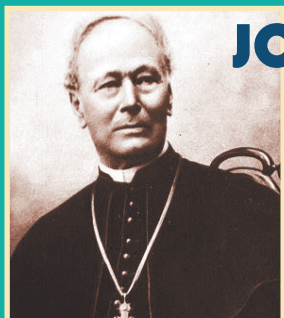
a reflektovala moderné smery v domácom aj širšom európskom priestore. Spomeňme mená Oskar Davičo, Marko Ristić, Aleksandar Vučo či Dušan Matić... V povojnovej tvorbe nie je možné nespomenúť úspech juhoslovanskej (srbskej) literatúry v podobe ocenenia Iva Andrića Nobelovou cenou z roku 1961 za celoživotný prínos predovšetkým za román Most na Drine. Kniha je rozprávaním o kolektívnom živote a vedomí mestečka a jeho obyvateľov v časoch od tureckej nadvlády až do konca rakúsko-uhorskej správy. Jednotlivé príbehy spája vyšehradský most na Drine, stará a jedinečná stavba slúžiaca ľuďom ako symbol trvalosti a nemennosti.

Diktát socialistického realizmu bol v juhoslovanských pomeroch miernejší ako v našej literatúre. Medzi najvýznamnejšie osobnosti modernej srbskej literatúry môžeme zaradiť okrem spomenutých Iva Andrića, básnika Miloša Crnjanského alebo

Branka Ćopića, známeho autora románov. Mnohí ďalší srbskí spisovatelia sa vracali k historickej téme národnoslobodzovacieho boja, v ktorého radoch strávili sveto-dejné roky. Išlo napríklad o Dobricu Ćosića – neskoršieho prezidenta Juhoslávie, Mihaila Lalića, Skendera Kulenovića či Mešu Selimovića. Medzi predstaviteľmi srbskej postmodernej vynikol predovšetkým Milorad Pavić s románom Chazarský slovník. Vysoko hodnotený na tomto poli je aj román Radoslava Petkovića Osud a komentáre ocenený niekoľkými prestížnymi literárnymi cenami.

PRIPOMÍNAME SI

JOSIP JURAJ STROSSMAYER

210. výročie narodenia
a 120. výročie úmrtia

4. február 1815, Osijek, Chorvátsko – 8. máj 1905, Ďakovo, Chorvátsko

Chorvátsky rímskokatolícky biskup, národný buditeľ, mecén a politik, vodca Chorvátskej ľudovej strany. Ako chorvátsky vlastenec a stúpenec slovanskej vzájomnosti požadoval národné práva pre Slovanov v habsburskej monarchii. Udržoval kontakty s Jánom Kollárom, Františkom Palackým a Fratiškom Ladislavom Riegerom, podporoval Maticu srbskú, bol zakladajúcim členom Matice ilýrskej (chorvátskej) a Matice slovenskej. Zaslúžil sa o vznik Juhoslovanskej (chorvátskej) akadémie vied a univerzity v Záhrebe. V Ďakove sa nachádza Múzeum Josipa Juraja Strossmaera. Foto: internet

JÁN HOLÝ

240. výročie narodenia

24. marec 1785, Borský Mikuláš, Slovensko – 14. apríl 1849, Dobrá Voda, Slovensko

Slovenský rímskokatolícky kňaz, národný dejateľ a účastník bernolákovského hnutia, básnik a prekladateľ. Ako básnický bard sa spoločne Jánom Kollárom a Adamom Mickiewiczom stal jedným z najvýznamnejších básnikov slovanstva v epoche obrodení slovanských národov. Bol vrcholným predstaviteľom slovenskej klasicistickej poézie, z jeho diela vynikajú národné eposy Svätopluk (1833) a Cyrillo-Methodiáda (1835). Písal aj lyriku, príležitostnú a duchovnú poéziu, autor Katolíckeho spevníka (1842), prekladal antických básnikov. Foto: internet

PAVOL JOZEF ŠAFÁRIK

230. výročie narodenia

13. máj 1795, Kobeliarovo, Slovensko – 26. jún 1861, Praha, Česko

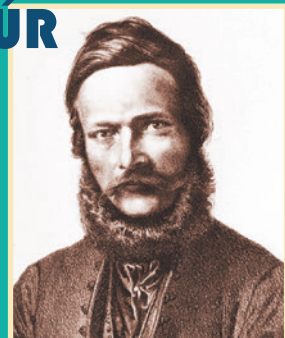
Slovenský básnik, filológ, literárny vedec, historik, folklorista, etnograf, slavista, pedagóg, redaktor, knihovník a národný dejateľ slovenského pôvodu, spoločne s Čechom Josefom Dobrovským a so Slovincom Bartolomejom Kapitarom spoluzakladateľ slavistiky ako samostatnej vedeckej disciplíny. Pedagogicky pôsobil v Novom Sade a Prahe, kde bol aj redaktorom časopisu Světozor, kustódom a direktorom univerzitnej knižnice. Ako predstaviteľ literárneho klasicizmu napísal básnickú zbierku Múza tatranská s lýrou slovanou (1814). V oblasti slavistického bádania sa prezentoval základnými dielami: Dejiny slovanskej reči a literatúry vo všetkých nárečiach (1826), Slovanské starožitnosti (1837), Slovanský národopis (1842). Bol zakladajúcim členom Matice srbskej, Matice českej a Českého múzea. Meno Pavla Jozefa Šafárika nesie univerzita v Košiciach na Slovensku. Foto: internet

210. výročie narodenia

ĽUDOVÍT VEJSLAV ŠTÚR

28. október 1815, Uhrovec, Slovensko – 12. január 1856, Modra, Slovensko

Slovenský politik, novinár, redaktor, publicista, historik, filozof, literárny vedec, estetik, slavista, jazykovedec a kodifikátor spisovnej slovenčiny, básnik a pedagóg, vedúci predstaviteľ, hlavný ideológ a tvorca kultúrno-politického programu slovenského národného hnutia, vodca štúrovej generácie, romantickej Štúrovej básnickej školy a v rokoch 1848 a 1849 Slovenského povstania, stúpenec a predstaviteľ slovanskej vzájomnosti, slovanofilstva a rusofilstva. V rokoch 1845 až 1848 redaktor a vydavateľ Slovenských národných novín s literárnou prílohou Orol tatranský. Z jeho jazykovedných diel majú kodifikačný ráz spisy Nárečie slovenské alebo potreba písania v tomto nárečí a Náuka reči slovenskej (obe 1846), z vedeckého slavistického diela vynikajú spisy O národných piesňach a povestiach plemien slovanských (1852) a Slovanstvo a svet budúcnosti (po prvýkrát vyšlo po rusky v Moskve roku 1867). Foto: internet

JÁN SIRÁCKY

100. výročie narodenia

29. máj 1925, Báčsky Petrovec, Srbsko – 28. október 1998, Bratislava, Slovensko

Slovenský historik a kultúrny pracovník pochádzajúci z Dolnej zeme. Pôsobil ako vedecký pracovník v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied, od roku 1968 v Matici slovenskej, kde založil a ako riaditeľ viedol Ústav pre zahraničných Slovákov, zostavil ústavný zborník Slováci vo svete. Vo vedeckej práci sa ťažiskovo venoval problematike dejín slovenského vysťahovalectva, predovšetkým na Dolnú zem, a krajského života. Jeho vrcholným dielom je monografia Dlhé hľadanie domova (1985). Foto: Matica slovenská